

فهرست مطالب

- نگاهی به ساخت وضعیت ارزی در سند لایحه بودجه سال ۱۳۸۱ ۴
- تحقق شروط مندرج در قانون بودجه سال ۱۳۸۰ ۱۰
- تحقق شروط مندرج در قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ۲۰
- تأثیر اجرای سیاست ارزی بر بخش‌های مختلف اقتصادی و چشم‌انداز تحولات آن ۶۰
- چشم‌انداز تحولات اقتصادی در پرتو تحولات ارزی ۶۱

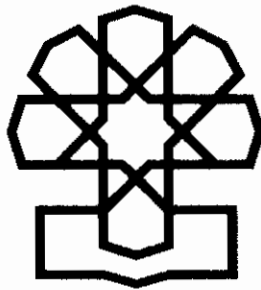
۶۳۳۴

معاونت پژوهشی
دفتر بررسی‌های اقتصادی

ارز در لایحه بودجه سال ۱۳۸۱ کل کشور

در باره لایحه بودجه ۱۳۸۱ شماره ۱۵

معاونت پژوهشی
دفتر بررسی‌های اقتصادی

۱۵

شماره مسلسل

۶۳۳۴

دی ماه ۱۳۸۰

پیشگفتار

ارز در لایحه بودجه سال ۱۳۸۱ جایگاه ویژه‌ای دارد. براساس بند «ث» از تبصره ۲۹ قانون بودجه سال ۱۳۸۰، دولت مکلف شد که در نیمه نخست سال ۱۳۸۰ با انجام مطالعات و بررسی‌های کارشناسی، مقدمات قانونی و امکانات اداری و مالی لازم برای یکسان‌سازی نرخ ارز را فراهم و لایحه بودجه سال ۱۳۸۱ کل کشور را بر مبنای نرخ یکسان ارز به مجلس ارائه نماید به طوری که:

■ باعث افزایش بدهی‌های دولت به بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران در سال ۱۳۸۱ و سال‌های بعد نشود.

■ نرخ کالاهای اساسی و خدماتی که ارز آن‌ها با نرخ دولتی تأمین شده است، افزایش نیابد.

■ تعادل بودجه دولت از لحاظ درآمد و هزینه را حفظ نماید.

■ سیاست‌هایی را اتخاذ نماید که موجبات تقویت تولید ملی و صادرات غیرنفتی را فراهم آورد.

بررسی‌های ذکر شده در قانون بودجه سال ۱۳۸۰ در عمل تا اواخر سال ۱۳۸۰ صورت نپذیرفت و تنها در زمان تدوین لایحه بودجه سال ۱۳۸۱ بود که موضوع ارز به صورت جدی مطرح شد. در جریان کار بحث‌هایی مطرح شد ولی هرگز مدرک مستندی که نشان دهد نرخ برابری پول‌های خارجی به ریال ایران در چه حد باید باشد یا با چه معیارهایی باید شناسایی شود، تدوین و ارائه نشد. به نظر می‌رسد که در نهایت نرخ پایه برای برابری ریال ایران با دلار آمریکا بر مبنای توافق و اجبار به داشتن یک نرخ برای تهیه بودجه دولت، برگزیده

شد.

به قاعده عرف، مسائل مربوط به ارز در بودجه سال ۱۳۸۱ باید بر مبنای خواسته قانون بودجه سال ۱۳۸۰ و با در نظر گرفتن قانون پولی و بانکی کشور، قانون عملیات بانکی بدون ربا، قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران و مجموعه دستورهای قانونی موردی یا باقی مانده از قوانین بودجه سالهای پیش نوشته شده باشد. بنابراین برای ارزیابی سند لایحه بودجه سال ۱۳۸۱ باید تمام مبنای بالا مورد عنایت قرار گیرد.

نگاهی به ساخت وضعیت ارزی در سند لایحه بودجه سال ۱۳۸۱

بنا به تعریف، ساخت وضعیت ارزی، مجموعه مشخصه‌هایی است که نشان می‌دهد ویژگی‌های سیاست ارزی کشور در سند لایحه بودجه سال ۱۳۸۱ چیست. این ویژگی‌ها عبارتند از:

۱. تعیین سیاست ارزش‌گذاری بر ریال ایران

یکی از مهم‌ترین تصمیم‌هایی که بانک مرکزی باید اتخاذ کند این است که سیاست تعیین ارزش ریال ایران را مشخص نماید. در سال ۱۳۸۰، ریال ایران در چارچوب سیاست شناوری آزاد ارزش‌گذاری شده است. اثبات برابری این وضع برای اقتصاد ایران به گزارشی نیاز داشت که باید همان ابتدای کار نوشته می‌شد. قدر مسلم این است که چنین گزارشی تا امروز نوشته نشده است.

به نظر نمی‌رسد که اقتصاد ایران با جریان شناوری آزاد پول ملی سازگار باشد

و عدم اطمینان برخاسته از نوسان‌های شدید ارزش‌های بین‌المللی، به یقین بر پیکره اقتصاد کشور آسیب وارد کرده است. به نظر می‌رسد که نوعی سیاست تثبیت‌های انعطاف‌پذیر می‌تواند ضامن گریز از مداخله‌های دلبخواهی در ارزش ریال شود.

براساس سند لایحه بودجه، ریال ایران با اجرای نوعی سیاست شناوری ارزش‌گذاری می‌شود. در بند «ب» از تبصره ۲۱ که به پول و ارز اختصاص دارد، معادل ریالی درآمدهای حاصل از صادرات نفت با نرخ روزانه مورد معامله در بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران پرداخت می‌شود. براساس پاراگراف دوم از همین بند بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران با نظارت کمیته ماده ۸۶ قانون برنامه سوم، مسئولیت تنظیم و ایجاد تعادل در بازار ارز و مدیریت تراز پرداخت‌های ارزی را بر عهده خواهد داشت. با وجود این متن، هنوز سیاست ارزی کشور در مورد ارزش‌گذاری بر ریال ایران مشخص نیست. جا دارد که این ویژگی که نقش کلیدی در ایجاد چشم‌انداز در مورد وضعیت ارزی کشور دارد، به روشنی مشخص شود. در ابهام باقی ماندن این ویژگی سبب می‌شود که خطر از دست رفتن کنترل بر بازار ارز افزایش یابد.

۲. تعیین نرخ برابری پایه ریال ایران

انتخاب نرخ پایه برابری ریال در قالبی که بحث‌های اصلی آن ارائه نشد، در حد هر دلار امریکا معادل ۷,۷۰۰ ریال معین شد. در سند لایحه بودجه سال ۱۳۸۱، هیچ اشاره‌ای به این نرخ نشده است. عدد مورد بحث تنها از شنیده‌های موجود برداشت شده است. در محاسبه نرخ برابری دلار امریکا به ریال ایران می‌توان از

دو عدد دلاری و ریالی درآمد دولت از محل صادرات نفت خام، کد بودجه‌ای ردیف ۸۱۰۱۰۰ با عنوان فروش نفت خام استفاده کرد. عدد ریالی در این سرفصل معادل ۹۸,۵۶۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰ ریال است که براساس بند «ب» از تبصره ۲۱ لایحه بودجه معادل ۱۴,۹۰۰,۰۰۰,۰۰۰ دلار امریکا باید باشد. نرخ که از این برابری به دست می‌آید، هر دلار معادل ۶,۶۱۴/۷۷ ریال است. در صورتی که معادل ریالی درآمد نفت با نرخ ۷,۷۰۰ ریال برای هر دلار تبدیل شود، درآمد ارزی در سند بودجه معادل سقف ۱۲,۸۰۰,۰۰۰,۰۰۰ دلار می‌شود. با این اوصاف، باید نتیجه‌گیری کرد که یا دولت نرخ برابری پایه را در حد هر دلار معادل ۶,۶۱۴/۷۷ ریال قرار داده است یا آن که دست کم یکی از دو رقم ریالی و ارزی ذکر شده در سند لایحه بودجه نادرست است. یعنی تمام ۱۴/۹ میلیارد دلار از محل صادرات نفت خام نیست و بخشی از آن برداشت از سایر ذخایر است.

۳. ضابطه تعیین نرخ برابری

برای تعیین نرخ برابری ریال به پول‌های خارجی باید ضابطه‌ای مشخص می‌شد که این ضابطه ضامن برقراری پاره‌ای از ویژگی‌های مطلوب از نظر دولت می‌بود. برای گزینش نرخ باید دلایلی وجود داشته باشد که نقطه شروع حرکت در چارچوب سیاست جدید را نشان دهد. به عنوان مثال اگر ثبات نرخ، بدون مداخله‌های اخلاص‌گر، مدنظر قرار می‌گرفت، دریافتی درازمدت بخش نفت باید به عنوان نرخ پایه مبنا قرار می‌گرفت. برای این کار باید یک مطالعه مقدماتی صورت می‌پذیرفت. در سند لایحه بودجه سال ۱۳۸۱ هیچ اشاره‌ای به مبانی

گزینش نرخ پایه برابری و ضوابطی که می‌تواند ضامن برقراری ثبات در این نرخ باشد، وجود ندارد.

۴. ضابطه مدیریتی دستیابی به خواسته‌های معین شده

برای حفظ ثبات در نرخ معین شده استفاده از مکانیسم‌های متکی به قاعده‌های بازار ضرورت دارد. اداره وجوه نفتی در حساب‌های ثبات آفرین به شیوه‌ای باشد که الزامات موردنظر را برآورده سازد. مکانیسم مورد استفاده در ایران حساب ذخیره ارزی است که نقش حساب ثبات آفرین ارزی (Foreign Currency Stabilization Account) را بر عهده دارد. در بودجه سال ۱۳۸۱ حساب ذخیره ارزی وجود دارد ولی هیچ رفتاری که نشانه‌ای از وجود نوعی مدیریت یا درخواستی ویژه در چارچوب آن حساب باشد، در سند لایحه بودجه سال ۱۳۸۱ دیده نمی‌شود. از آن‌جا که سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی نتوانسته است بودجه سال ۱۳۸۱ را به طور کامل با ضوابط بین‌المللی تطبیق دهد، حساب بدهی‌های دولت و تغییر در بدهی‌های دولت در مجموعه ارائه شده از طرف سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی وجود ندارد. بنابراین نشانه‌ای هم از برآورد احتمالی موجودی حساب ذخیره ارزی در بودجه وجود ندارد.

در مورد حساب ثبات آفرین ریالی (National Currency Stabilization Account) که در واقع باید به عنوان مکمل حساب ثبات آفرین ارزی عمل کند، چارچوب مدون شده در برنامه سوم هم در نفس خود فاقد مکانیسم‌های لازم است. قابل ذکر است که در لایحه بودجه سال ۱۳۸۱ هیچ ذکری از این حساب وجود ندارد. به طور خلاصه، سند لایحه بودجه به عوامل به وجود آورنده ثبات در

سیاست ارزی برگزیده و نظام یکسان‌سازی نرخ برابری ریال به پول‌های خارجی هیچ عنایتی ندارد. به بیان دیگر، ضابطه‌های مدیریتی حفظ نرخ برابری یکسان در طول سال ۱۳۸۱ مشخص نیست.

۵. تشخیص تحولاتی که در نتیجه عملکرد اقتصاد با نرخ جدید بروز

می‌کند

برای رسیدن به این تشخیص باید دید که نرخ برگزیده چگونه بر بخش‌های مختلف در اقتصاد ملی اثر می‌گذارد. یکی از خواسته‌های برنامه‌ریزان کشور باید عنایت به این نکته بوده باشد که سیاست برابری یکسان نرخ ارز عامل بروز ضربه بر اقتصاد کشور نشود و گروه‌هایی از کارگزاران اقتصاد در زیر این سیاست دچار بحران نشوند. برای این کار باید گزارش ویژه‌ای به همراه بودجه داده می‌شد که دولت براساس آن اثر سیاست یکسان‌سازی نرخ برابری ریال به پول‌های خارجی را بر بخش‌های مختلف ارزیابی می‌کرد. وجود این شناخت اولیه سبب می‌شد که مسئولان با آرامش خاطر به نقاط مثبت سیاست یکسان‌سازی نظر داشته باشند.

برای شناخت اثرهای سیاست یکسان‌سازی باید از ماتریس حساب‌های اجتماعی استفاده شود و براساس آن تحولات اقتصادی برخاسته از تغییر ارزش ریال به شکل بخشی شناسایی گردد. اگر قرار باشد که سیاست جدید موجبات تقویت تولید ملی را فراهم آورد، ابتدا باید تحولات احتمالی شناسایی شود. در نهایت، دیده می‌شود که آسیب‌پذیری هر یک از بخش‌ها در مقابل تغییر ارزش ریال چه قدر است. در یک بررسی کارشناسی با استفاده از ماتریس حسابداری اجتماعی می‌توان نرخی را برگزید که در آن آسیب وارد آمده به اقتصاد ملی در

حد پایین‌ترین میزان خود قرار داشته باشد. به نظر نمی‌رسد که چنین بینشی در زمان گزینش سیاست جدید مطرح شده باشد. دست کم سند لایحه بودجه هرگز اشاره‌ای به وجود هر نوع مطالعه‌ای در مورد اثرهای احتمالی سیاست جدید ارزی ندارد.

۶. تعیین معیارهای شناسایی وضعیت در ارتباط با عملکرد پول ملی

نکته دیگری که باید در سند لایحه بودجه سال ۱۳۸۱ مدنظر قرار می‌گرفت، روال ارزیابی صحت نرخ برابری برگزیده است. بودجه یا هر گزارش پیوست آن باید برای ارزیابی معیارهایی را معرفی می‌کرد. این معیارها باید به اندازه کافی شفاف باشند تا بتوانند وضعیت را به روشنی و در اسرع وقت نشان دهند. به قاعده عرف، لایحه بودجه باید در تبصره ۲۱ ضوابطی را برای شناسایی تحولات وضعیت اقتصادی کشور در چارچوب سیاست جدید ارزی انتخاب می‌کرد و سازمانی از مجموعه دولت را مسئول نظارت بر شاخص‌های برگزیده می‌نمود.

به نظر می‌رسد تعیین معیارها و ارزیابی جریان آن‌ها باید به صورت یک وظیفه دائمی در بانک مرکزی تمرکز داشته باشد. زمینه‌های مهم از دیدگاه نرخ ارز عبارتند از جریان تغییر در تراز پرداخت‌های کشور، تغییر در صادرات غیرنفتی کشور، جریان ورود سرمایه و سرمایه‌گذاری خارجی در کشور. این معیارها باید به گونه‌ای مبنای ارزیابی عملکرد سیاست‌های ارزی کشور قرار گیرد. در سند بودجه سال ۱۳۸۱ بانک مرکزی مسئول تنظیم و ایجاد تعادل در بازار ارز و مدیریت ترازپرداخت‌های ارزی کشور شناخته شده است ولی هیچ قاعده‌ای برای روال تنظیم بازار ذکر نشده است. در هر صورت رابطه بین بانک مرکزی و کمیته

نظارتی در بودجه با آن چه در برنامه ذکر شده است، تفاوت دارد.

۷. روش رسیدن از وضعیت موجود به وضعیت مطلوب

به قاعده عرف، نظام یکسان نرخ برابری پول ملی به پول‌های خارجی باید بعد از طی یک دوره گذر به مسیر بینه یا مطلوب برسد. به نظر نمی‌رسد که بودجه ارائه شده به این نکته اعتقادی داشته باشد. در هر صورت هیچ اشاره‌ای که نشان دهد نرخ مطلوبی می‌تواند وجود داشته باشد، در سند لایحه بودجه وجود ندارد. به طور خلاصه، از هفت معیاری که نشان دهنده وضعیت ارزی است، سند لایحه بودجه یا هر یک از مستندات بودجه‌ای، هیچ نشانه‌ای را ارائه نمی‌نمایند. با این اوصاف می‌توان نتیجه‌گیری کرد که در لایحه بودجه سال ۱۳۸۱ موضوع محوری سیاست ارزشگذاری بر ریال نادیده گرفته شده است.

تحقق شروط مندرج در قانون بودجه سال ۱۳۸۰

در قانون بودجه سال ۱۳۸۰ شروطی برای اجرای سیاست یکسان‌سازی نرخ ارز گذاشته شده بود که برآورده کردن آن‌ها ضرورت دارد. در زیر امکان برآورده شدن این شروط بررسی شده است.

۱. کاهش مقدار بدهی‌های دولت به بانک مرکزی در زمان تغییر به سیاست جدید ارزی

سیاست یکسان‌سازی نباید باعث افزایش بدهی‌های دولت در سال ۱۳۸۱ و

سال‌های بعد شود. در هیچ یک از گزارش‌های همراه سند بودجه و نیز در اصل سند لایحه بودجه، گزارش بدهی‌های دولت، تغییرات این بدهی‌ها و عوامل مؤثر بر این تغییرات آورده نشده است. هیچ نشانه‌ای از میزان بدهی‌های دولت در دست نیست. لازم است دولت گزارشی به مجلس ارائه نماید که نشان دهد چگونه بعد از اجرای سیاست یکسان‌سازی نرخ ارز به شیوه پیشنهادی، بدهی‌های دولت در سال ۱۳۸۱ و سال‌های بعد افزایش داده نمی‌شود. قدر مسلم این است که شواهد موجود برآورده نشدن این شرط را محتمل می‌دانند.

از آن‌جا که در وضعیت جدید، نرخ رسمی ارزش برابری ریال به دلار آمریکا، در سطحی بالاتر از هر دلار آمریکا معادل ۱،۷۵۰ ریال قرار دارد، در اصطلاح گفته می‌شود که ریال تضعیف شده است. برای تضعیف رفتاری قانونی وجود دارد که براساس آن دولت موظف است از محل مازاد ارزش که در برابری دارایی‌های خارجی پیش می‌آید، ابتدا بدهی‌های دولت به بانک مرکزی را بردارد. بنابراین، ضرورت داشت که برخلاف وضعی که در سال ۱۳۷۲ اتفاق افتاد، در کنار بودجه سال ۱۳۸۱، بدهی دولت بلافاصله کاهش یابد. در سند بودجه نشانه‌ای از این تسویه حساب وجود ندارد و تضعیف شدن ریال هم مطرح نمی‌شود.

۲. تنظیم نرخ کالاهای اساسی در حد کنونی

یکی از الزاماتی که هر دولت در جهان می‌پذیرد این است که برخی از کالاها و خدمات را به قیمتی ارزان‌تر از قیمتی که بازار معین می‌کند، به مردم عرضه نماید. این اصل بدون استثنا در مورد تمام کشورهای جهان وجود دارد و بعد از آن‌که ایران هم بودجه دولت را با معیارهای جهانی تدوین کند، به سادگی می‌توان میزان

سوبسید پرداختی در بودجه دولت را با سایر کشورهای جهان مقایسه کرد. برای پرداخت انواع سوبسیدهای رفاهی، روش متعارف تأمین مالی از محل مالیات‌ها است. از آن‌جا که مقدار این سوبسیدها هم در بودجه کشور بسیار محدود است، هیچ مشکلی برای ادامه آن وجود ندارد. در واقع پرداخت این سوبسید وضع عادی زندگی را مختل نمی‌کند و نیازی به تضعیف اضافی ریال برای پرداخت این سوبسید وجود ندارد.

در جدول شماره ۱ میزان سوبسید اعطایی در بودجه سال ۱۳۸۱ برحسب زمینه‌های اعطای سوبسید آورده شده است. در جدول دیده می‌شود که ۹۳/۳۵ درصد سوبسید به موضوع‌های متفرقه اعطا شده است. این پرداخت‌ها در هزینه‌های دستگاه‌های اجرایی دولت ثبت شده است. سوبسید پرداختی به چهار امور بودجه‌ای تنها ۶/۶۵ درصد رقم سوبسیدی است که دولت مدعی پرداخت آن است. سوبسیدهای پرداختی به چهار امور بودجه‌ای در مجموع معادل ۱/۰۴ درصد مصارف بودجه عمومی دولت و ۰/۳۸ درصد مصارف بودجه کل کشور است. وقتی کل رقم سوبسید اعطا شده مدنظر قرار گیرد، نسبت این رقم به مصارف بودجه عمومی دولت به ۱۵/۵۹ درصد و به مصارف بودجه کل کشور به ۵/۷۳ درصد می‌رسد.

جدول ۱- سوبسیدهای اعطایی در بودجه دولت

سهم به درصد	مبلغ به ریال	حوزه اعطای سوبسید
۳/۷۴	۱,۴۲۲,۰۲۷,۰۰۰,۰۰۰	امور عمومی
—	—	امور دفاعی
۰/۹۶	۳۶۴,۷۲۸,۲۰۰,۰۰۰	امور اجتماعی
۱/۹۵	۷۴۲,۳۳۴,۸۰۰,۰۰۰	امور اقتصادی
۶/۶۵	۲,۵۲۹,۰۹۰,۰۰۰,۰۰۰	جمع چهار امور
۹۳/۳۵	۳۵,۵۰۶,۸۰۰,۰۰۰,۰۰۰	متفرقه
	۱۰۰/۰۰۳۸,۰۳۵,۸۹۰,۰۰۰,۰۰۰	جمع کلی

* قابل توجه است که ریز ارقامی که برای این قسمت ارائه می شود با سرجمع چهار امور سازگاری ندارد.

نکته قابل توجه این است که در بودجه سال ۱۳۸۱ دو رقم ۱۲,۷۳۷ میلیارد ریال و ۲۰,۷۰۵ میلیارد ریال بابت یارانه کالاهای اساسی و مابه التفاوت نرخ ارز کالاهای یارانه ای ثبت شده است. این دو رقم با فرض آن که تمام کالاها در سال ۱۳۸۰ با نرخ ۱,۷۵۰ ریال برای هر دلار خریداری می شده اند، رقمی معادل ۵/۶ میلیارد دلار می شود. ثبت این رقم کلان بدون ارائه جزئیات و بدون درخواست آیین نامه اجرایی، این توهم را ایجاد می کند که تحقق چنین پرداختی مدنظر قرار نداشته است.

در هر صورت، اگر فرض شود که دولت در طول سال رقم جدول شماره ۱ را پرداخت خواهد کرد، می توان پذیرفت که بار مالی نرخ گران ارز در طول سال ۱۳۸۱ تا حد زیادی جبران شده است. پذیرش این فرض در هر صورت با روشی که ارقام ارائه شده اند، فرضی بسیار خوش بینانه است. در همین راستا، اعطای

مابه‌التفاوت به صورت مستقیم هم در واقع نوعی ادامه سیاست چندنرخ‌ی ارز تلقی می‌شود. در نهایت باید به این نکته عنایت شود که صرف پرداخت مابه‌التفاوت ارز برای حفظ نرخ کالاها و خدمات تهیه شده با ارز شناور کفایت نمی‌کند زیرا در اثر تورمی که بر اثر سیاست‌های بودجه‌ای سال ۱۳۸۱ ایجاد می‌شود، قدرت خرید مردم کاهش می‌یابد و نرخ مؤثر کالاها و خدمات مورد بحث افزایش می‌یابد. به بیان دیگر، حیران‌تغییرات قیمت و قدرت خرید مردم به شکل هم زمان باید صورت پذیرد تا آن‌که بتوان گفت که نرخ یک کالا یا یک خدمت ثابت باقی مانده است.

۳. حفظ تعادل در بودجه دولت

اگر مبنای انتخاب نرخ برابری ریال به پول‌های خارجی حفظ تعادل در بودجه دولت باشد، سازمان مدیریت باید سندی ارائه کند که نشان داده شود که نرخ برابری جدید تعادل بودجه‌ای را مختل نمی‌سازد. چنین سندی به همراه لایحه بودجه سال ۱۳۸۱ ارائه نشده است. از طرف دیگر، بودجه دولت نیمه‌کاره تطابق داده شده است و این امر سبب می‌شود که تصویر کسری بودجه در سال ۱۳۸۱ در مقایسه با سال‌های پیش از خود مخدوش باشد. بنابراین نمی‌توان به درستی گفت که در طول سال ۱۳۸۱ کسری بودجه چه قدر خواهد بود.

فقدان گزارش عملکرد بر مبنای روال جدید بودجه‌نویسی، عدم تطابق بودجه مصوب سال ۱۳۸۰ با نظام جدید و فقدان گزارش تطبیق کدها سبب شده است که نتوان تصویری از جریان تحولات در دست داشت. با وجود این تصویری را می‌توان از وضعیت کلان بودجه ارائه نمود که این تصویر مورد تأیید سازمان

مدیریت و برنامه‌ریزی کشور است (جدول شماره ۲).

جدول ۲- جریان کسری بودجه و روش‌های تأمین آن

سال	کسری عملیاتی بودجه	خالص فروش دارایی‌های سرمایه‌ای	خالص وام‌گیری و انتشار اسناد بدهی	اختلاف محاسباتی*
۱۳۷۱	۳,۰۳۸/۰	۱,۹۵۴/۲	۱,۰۸۳/۹	۰/۱
۱۳۷۲	۸,۲۱۲/۵	۷,۶۶۷/۷	۵۴۴/۸	—
۱۳۷۳	۱۲,۲۹۶/۵	۱۱,۹۶۲/۹	۳۳۳/۶	—
۱۳۷۴	۱۴,۱۵۴/۹	۱۶,۳۵۵/۶	- ۲,۰۴۱/۸	۱۵۸/۹
۱۳۷۵	۱۸,۰۲۰/۶	۱۸,۲۴۱/۸	- ۲۲۱/۱	۰/۱
۱۳۷۶	۱۸,۷۷۲/۵	۱۷,۳۸۵/۰	۱,۳۸۷/۵	—
۱۳۷۷	۲۸,۲۸۵/۷	۱۰,۵۹۲/۷	۱۷,۶۹۲/۹	- ۰/۱
۱۳۷۸	۱۹,۲۷۶/۷	۱۷,۱۳۸/۵	۲,۱۳۹/۱	۰/۹
۱۳۷۹	۳۸,۱۰۳/۸	۳۷,۲۷۶/۵	۸۲۷/۳	—
۱۳۸۰	۳۳,۴۲۶/۴	۲۹,۸۹۹/۸	۳,۵۲۶/۷	۰/۱
۱۳۸۱	۷۰,۹۱۱/۹	۴۶,۲۶۷/۷	۲۴,۶۴۴/۲	—

* در صورت درستی ارقام، کسری عملیاتی باید با خالص فروش دارایی‌های سرمایه‌ای و خالص وام‌گیری جبران شود. وجود اختلاف محاسباتی نشان می‌دهد که دست‌کم یکی از این ارقام به دقت محاسبه نشده است. از آن‌جا که این ارقام محاسبه شده توسط سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی است، هیچ‌گونه دخل و تصرفی در آن صورت نگرفته است.

روند کسری عملیاتی بودجه نشان می‌دهد که این کسری در فاصله ۱۳۷۱ تا

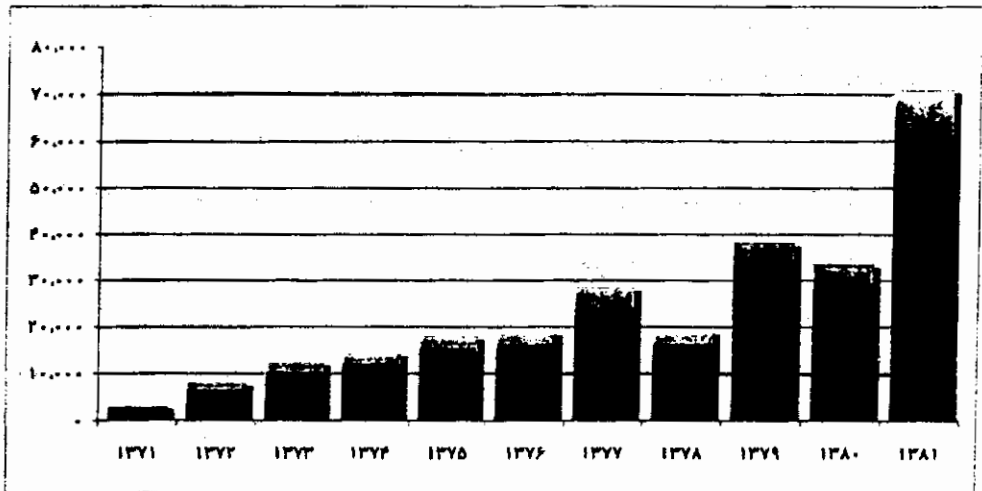
۱۳۸۱ بیش از ۲۳ برابر شده است. این در حالی است که تورم با بدبینانه‌ترین

فرض‌ها هم در این فاصله نمی‌تواند بیش از ۱۰ برابر شده باشد. به طور خاص،

رقم مصوب کسری عملیاتی بودجه دولت در سال ۱۳۸۱ به ۱/۲ برابر رقم مشابه سال ۱۳۸۰ رسیده است. چگونه می‌توان این جریان را حرکت در جهت تعادل بودجه از نظر درآمد و هزینه خواند.

قانون بودجه سال ۱۳۸۰ در مورد کاهش کسری عملیاتی بودجه صراحت دارد و برای اجتناب از هر برداشت متفرقه، ذکر می‌کند که تراز درآمد و هزینه بودجه‌ای مدنظر است. نمودار شماره ۱ جریان کسری عملیاتی بودجه را نشان می‌دهد. واقع امر این است که کسری عملیاتی در سال ۱۳۸۰ اندکی نسبت به سال ۱۳۷۹ بهبود نشان داده بود ولی در سند لایحه بودجه سال ۱۳۸۱، این جریان به شدت تخریب شده است. با این اوصاف، سند لایحه بودجه سال ۱۳۸۱ یکی از اصلی‌ترین شروط یکسان‌سازی نرخ ارز را برآورده نکرده است.

نمودار ۱- جریان کسری عملیاتی بودجه

بررسی کسری عملیاتی بودجه سال ۱۳۸۱ با متوسط کسری دههٔ مقدم بر این سال (یعنی مبلغ ۸/۱۹۳۵۸ میلیارد ریال) نشان می‌دهد که کسری عملیاتی در سال ۱۳۸۱ معادل $\frac{3}{7}$ برابر متوسط دههٔ پیش از خود است. برای تأمین این کسری تکیه بر انتشار اسناد بدهی و وام‌گیری از خارج نسبت به متوسط دههٔ منتهی به سال ۱۳۸۰، افزایش داشته است.

به طور خلاصه، کسری بودجهٔ دولت در سال ۱۳۸۱ بیش از سال‌های مقدم بر خود شده است. هیچ نشانه‌ای در دست نیست که کسری بودجه در نتیجهٔ یکسان‌سازی نرخ ارز کاهش یافته یا جریان اصلاحی به خود گرفته است. بنابراین شرط سوم قانون بودجهٔ سال ۱۳۸۰ برای یکسان‌سازی نرخ ارز هم برآورده نشده است.

۴. حفظ ارزش تولید و تشویق صادرات

خواستهٔ چهارم سند بودجهٔ سال ۱۳۸۰ این بود که یکسان‌سازی ارزش ریال عامل حفظ ارزش تولید و تشویق صادرات شود. حتی اگر تمام ارقام برآوردی سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی در مورد ارزش تولید مورد تأیید قرار گیرد، در سال ۱۳۸۱ رشد محصول ناخالص داخلی که براساس جریان برنامهٔ سوم باید معادل $\frac{6}{5}$ درصد می‌شد، در حد ۵ تا $\frac{5}{5}$ درصد قرار می‌گیرد. به بیان دیگر، ارزش تولید از رشدی محدودتر از حدود برنامهٔ سوم برخوردار می‌شود. این وضعیت نشان می‌دهد که رشد تولید نسبت به وضعیتی که در آن سیاست چند نرخ ارز دنبال می‌شد، کاهش یافته است.

ممکن است گفته شود که ارزش دلاری تولید داخلی باید سیر صعودی داشته

باشد. با در نظر گرفتن متوسط موزون نرخ دلار در اقتصاد کشور و با فرض ۵/۵ درصد رشد برای محصول ناخالص داخلی در سال ۱۳۸۱، با پذیرش فرض بسیار خوشبینانه که ارزش دلار در طول سال در حد هر دلار معادل ۷۰۰ ریال ثابت باقی بماند، ارزش تولید ملی واقعی کشور که در سال ۱۳۷۹ معادل ۱۲/۳۶ میلیارد دلار بود و در سال ۱۳۸۰ باید در حد ۱۰/۴۶ میلیارد دلار بشود، در سال ۱۳۸۱ به ۷/۵۳ میلیارد دلار افت می‌کند. در جدول شماره ۳ در زیر ارقام مبنای محاسبات آورده شده است.

جدول ۳- محاسبه ارزش تولید واقعی

ارزش به میلیارد واحد پول مورد بحث

عملکرد ۱۳۷۹	برآورد ۱۳۸۰	انتظار ۱۳۸۱	
۵۱.۸۱۶/۴	۵۴.۹۲۵/۳۸	۵۷.۹۴۶/۲۸	ارزش ریالی محصول ناخالص داخلی به قیمت ثابت سال ۱۳۶۹
۴.۱۹۱/۷	۵.۲۵۰/۰	۷.۷۰۰/۰	متوسط نرخ موزون برابری دلار آمریکا به ریال ایران
۱۲/۳۶	۱۰/۴۶	۷/۵۳	ارزش دلاری محصول ناخالص داخلی به قیمت ثابت سال ۱۳۶۹

در مورد تشویق صادرات، وضعیت بسیار پیچیده‌تر از وضعیت تولید است. دور از انتظار نیست که گفته شود صادرات نفت و سایر کانی‌هایی که توسط دولت انجام می‌شود، در ارزیابی تشویق صادرات مدنظر قرار نمی‌گیرد. نفت، به ویژه، از آن جهت از محاسبات خارج می‌شود که میزان بهره‌برداری و صدور آن در

قالب توافق‌های اوپک است و می‌تواند به ارزش ریال چندان ارتباطی نداشته باشد. در مورد صادرات غیرنفتی عواملی که سبب تشویق این صادرات می‌شوند عبارتند از نرخ برابری پول‌های خارجی حاصل از صادرات کالا و خدمات به ریال، مبلغ تشویق‌ها و بخشودگی‌های ریالی و ارزی اعطا شده به صادرات، هزینه تمام شده تولید محصولات صادراتی و ارزش ریالی کالاها و خدمات قابل صدور در بازارهای داخلی. نرخ ارز بر سه عامل از این چهار عامل اثر می‌گذارد و عامل چهارم (یعنی مبلغ تشویق‌ها و بخشودگی‌های ریالی و ارزی اعطا شده به صادرات) هم در قالب سیاست‌های بودجه‌ای مشخص می‌شود. در نهایت با ارزیابی اثر این چهار عامل بر صادرات می‌توان گفت که صادرات تشویق شده است یا آن‌که سیاست برگزیده از رغبت به صادرات کاسته است.

در سند لایحه بودجه سال ۱۳۸۱ هیچ نشانه‌ای از هشپاری نسبت به این روند رفتاری وجود ندارد. در جدول منابع و مصارف ارزی (جدول شماره ۱۵ از جلد اصلی لایحه بودجه)، رشد صادرات غیرنفتی کشور که در سال ۱۳۷۹ در حد ۴/۵ درصد برآورد شده است، در سال ۱۳۸۰ به حد ۱۵/۳ درصد رسیده است. این رشد در سال ۱۳۸۱ به رقم اندکی بیش از ۱۵ درصد افت می‌کند و برای دو سال ۱۳۸۲ و ۱۳۸۳ هم رشدی، محدودتر از این رقم را نشان می‌دهد. به این ترتیب، اگرچه سندی که نشان دهنده تحلیلی مشخص از نحوه اثرگذاری سیاست یکسان سازی نرخ ارز بر تشویق صادرات وجود ندارد، براساس مکتوبات سند لایحه بودجه، در هر صورت صادرات رشد صعودی یا فزاینده نشان نمی‌دهد. اگر این روند مبنا قرار گیرد، می‌توان گفت که لایحه بودجه سال ۱۳۸۱ پذیرفته است که سیاست ارزی برگزیده صادرات را تشویق نمی‌کند. این نیز خلاف روندی است

که دولت در قانون بودجه سال ۱۳۸۰ تکلیف کرده بود. به طور خلاصه، در ارزیابی برآورده شدن چهار شرط ابراز شده در سند قانون بودجه سال ۱۳۸۰، بررسی‌ها نشان می‌دهد که لایحه بودجه در سه مورد به یقین روندی خلاف خواسته تکلیف شده قانونی را می‌پیماید و در مورد چهارم هم شاید بتوان گفت به خواسته قانون کم و بیش عمل کرده است. به نظر می‌رسد که براساس نتیجه گیری بالا می‌توان مدعی شد که نرخ ارز شروع دوره بودجه سال ۱۳۸۱، حتی در صورت ثابت باقی ماندن تا پایان دوره، خلاف روند درخواستی قانون بودجه سال ۱۳۸۰ عمل خواهد کرد. تغییر نرخ و تداوم تضعیف ریال ایران در طول سال ۱۳۸۱، که بسیار محتمل دیده می‌شود، بر دور افتادن از خواسته قانون بودجه سال ۱۳۸۰ دامن می‌زند.

تحقق شروط مندرج در قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی

بودجه سال ۱۳۸۱ باید در قالب برنامه سوم متبلور شود. با این اوصاف لازم است رفتارهای ارزی بودجه در قالب رفتارهای ارزی برنامه متبلور شود. برنامه سوم احکام متفاوت و بسیار پربینج و خمی را در مورد جنبه‌های مختلف سیاست‌های ارزی، نرخ برابری پول ملی به پول‌های خارجی، تشویق صادرات و کاهش بدهی‌های ارزی صادر کرده است. برای روشن شدن موضوع، مجموعه این احکام و موضوع‌های مطرح شده در آنها بر اساس آخرین اصلاحات انجام شده در جدول شماره ۴ آورده شده است.

جدول ۴ - مواد ارزی برنامه سوم

ردیف	ماده	متن تبصره	زمینه تبصره، شرح موضوع و اقدامات قابل اجرا در چارچوب برنامه
۱	۶۰	<p>۱. به منظور ایجاد ثبات در میزان درآمدهای ارزی حاصل از صدور نفت خام در برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران و تبدیل دارایی‌های حاصل از فروش نفت خام به دیگر انواع ذخایر و سرمایه‌گذاری و فراهم آوردن امکان تحقق فعالیت‌های پیش‌بینی شده در برنامه، دولت مکلف است با ایجاد حساب ذخیره ارزی حاصل از صادرات نفت خام اقدام‌های زیر را معمول دارد:</p> <p>الف) از سال ۱۳۷۹ مازاد درآمدهای ارزی حاصل از صادرات نفت خام نسبت به ارقام پیش‌بینی شده در جدول شماره ۲ این قانون در حساب سپرده دولت نزد بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران تحت عنوان حساب ذخیره ارزی درآمد نفت خام نگهداری می‌شود.</p>	<p>زمینه تبصره: ترانسازی دوره‌ای و ایجاد ثبات در میزان درآمدهای ارزی نفتی قابل هزینه شدن در اقتصاد ملی.</p> <p>براساس ماده ۶۰ قانون برنامه سوم باید دو حساب ذخیره ارزی و ریالی افتتاح می‌کرد و در چارچوب مفاد قانون برنامه عملیاتی در این حساب‌ها انجام می‌داد. قابل ذکر است که تبصره ۶۰ قانون برنامه دوم در سال ۱۳۷۹ مورد تجدید نظر قرار گرفته است.</p> <p>موضوع احتمالی که در مورد این حساب باید به آن توجه شود شامل موارد زیر است:</p> <p>✓ مقدار موجودی این حساب، ✓ روال استفاده از آن، ✓ برداشت‌های ارزی و ریالی از حساب و واریز مجدد به آن، ✓ تفاوت رقم موجودی با آن چه براساس مستندات برنامه باید</p>

ادامه جدول ۴ - مواد ارزی برنامه سوم

ردیف	ماده	متن تبصره	زمینه تبصره، شرح موضوع و اقدامات قابل اجرا در چارچوب برنامه
		ب) در طول سال‌های برنامه سوم توسعه، در صورتی که درآمد ارزی حاصل از صادرات نفت خام، کم‌تر از ارقام مندرج در جدول شماره ۲ این قانون باشد، دولت می‌تواند در فواصل زمانی معین سه ماهه از موجودی حساب ذخیره ارزی برداشت نماید. معادل ریالی این وجوه در حساب درآمد عمومی دولت منظور می‌گردد.	وجود می‌داشت و کارایی مدیریتی بانک مرکزی در کسب سود از حساب‌های ارزی و ریالی. اقدامات اجرایی در چارچوب تبصره به شرح زیر است:
		ج) به دولت اجازه داده می‌شود حداکثر معادل ۵۰ درصد حساب ذخیره ارزی برای سرمایه‌گذاری و تأمین بخشی از اعتبارات مورد نیاز طرح‌های تولیدی و کارآفرینی صنعتی، معدنی، کشاورزی، حمل و نقل و خدمات فنی و مهندسی بخش غیردولتی که توجیه فنی و اقتصادی آن‌ها به تأیید وزارتخانه‌های تخصصی ذی ربط رسیده است، از طریق شبکه بانکی داخلی و بانک‌های ایرانی خارج از کشور به صورت تسهیلات یا تضمین	الف) تدوین آیین نامه اجرایی این تبصره با کمک وزارت امور اقتصادی و دارایی و سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور. ب) افتتاح دو حساب ارزی و ریالی با نام‌های حساب ذخیره ریالی و حساب ذخیره ارزی به نام دولت. پ) تدوین مکانیسم‌های برداشت از هر یک از این دو حساب و واریز به آن‌ها. ت) تدوین ضابطه‌های سودآور کردن منابع موجود در این حساب‌ها در زمانی که موجودی حساب‌ها مثبت باشد.
		ث) تدوین دستور کار برای گزارش‌دهی به مجلس در مورد موجودی و استفاده از حساب (ج) گزارش دادن به مقامات و	

ادامه جدول ۴ - مواد ارزی برنامه سوم

ردیف	ماده	متن تبصره	زمینه تبصره، شرح موضوع و اقدامات قابل اجرا در چارچوب برنامه
		کافی استفاده نماید.	مجلس در مورد عملکرد حساب‌های
		(د) استفاده از وجوه حساب ذخیره ذخیره.	
		ارزی برای تأمین هزینه‌های بودجه (چ) تدوین ضابطه‌های شناسایی عمومی دولت صرفاً در صورت کاهش درآمد ارزی حاصل از صادرات نفت خام نسبت به ارقام مصوب و عدم امکان تأمین اعتبارات مصوب از مالیات و سایر منابع، مجاز خواهد بود و استفاده از آن برای تأمین کسری ناشی از درآمدهای غیرنفتی بودجه عمومی دولت ممنوع است.	بخش خصوصی مشمول استفاده از منابع ریالی حساب ذخیره ریالی. استفاده کنندگان از منابع حساب‌های ذخیره و ماهیت قراردادهای منعقد شده بین بانک مرکزی و متقاضیان احتمالی. این آمار به ویژه باید بخش‌های اقتصادی استفاده کننده از منابع این حساب‌ها را مشخص نماید.
		(ه) آیین نامه اجرایی این ماده به پیشنهاد مشترک سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و وزارت امور اقتصادی و دارایی حداکثر ظرف مدت سه ماه از تصویب این قانون به تصویب هیأت وزیران خواهد رسید.	
		۲. جدول شماره ۲ قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران	

ادامه جدول ۴ - مواد ارزی برنامه سوم

ردیف	ماده	متن تبصره	زمینه تبصره، شرح موضوع و اقدامات قابل اجرا در چارچوب برنامه														
		<p>موضوع پیش‌بینی درآمد ارزی حاصل از صادرات نفت خام به شرح زیر اصلاح می‌گردد:</p> <p>ارقام به میلیون دلار</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>سال / شرح</th> <th>صادرات نفت خام</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>۱۳۷۸</td> <td>۱۰.۹۵۱</td> </tr> <tr> <td>۱۳۷۹</td> <td>۱۱.۵۰۰</td> </tr> <tr> <td>۱۳۸۰</td> <td>۱۲.۸۶۴</td> </tr> <tr> <td>۱۳۸۱</td> <td>۱۱.۰۵۸</td> </tr> <tr> <td>۱۳۸۲</td> <td>۱۱.۵۷۸/۸</td> </tr> <tr> <td>۱۳۸۳</td> <td>۱۲.۰۸۲/۸</td> </tr> </tbody> </table>	سال / شرح	صادرات نفت خام	۱۳۷۸	۱۰.۹۵۱	۱۳۷۹	۱۱.۵۰۰	۱۳۸۰	۱۲.۸۶۴	۱۳۸۱	۱۱.۰۵۸	۱۳۸۲	۱۱.۵۷۸/۸	۱۳۸۳	۱۲.۰۸۲/۸	
سال / شرح	صادرات نفت خام																
۱۳۷۸	۱۰.۹۵۱																
۱۳۷۹	۱۱.۵۰۰																
۱۳۸۰	۱۲.۸۶۴																
۱۳۸۱	۱۱.۰۵۸																
۱۳۸۲	۱۱.۵۷۸/۸																
۱۳۸۳	۱۲.۰۸۲/۸																
۲	۸۵	<p>الف) به منظور تنظیم تعهدات ارزی کشور، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، وزارتخانه‌ها، مؤسسات و شرکت‌های دولتی موضوع ماده ۱۱ این قانون، ملزم به رعایت موارد ذیل هستند:</p> <p>۱. عملیات و معاملات ارزی خود را از طریق حساب‌های ارزی که در بانک‌های داخل یا خارج با تأیید بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران افتتاح می‌کنند، انجام دهند.</p>	<p>زمینه تبصره: تنظیم تعهدات ارزی کشور</p> <p>اقدامات اجرایی در چارچوب تبصره به شرح زیر است:</p> <p>الف) تنظیم دستور کار برای ملزم کردن همهٔ بنگاه‌های دولتی ایرانی به انجام عملیات ارزی با بانک‌های ایرانی.</p> <p>ب) تنظیم دستور کار برای بانک‌های ایرانی برای بالا بردن استاندارد</p>														

ادامه جدول ۴ - مواد ارزی برنامه سوم

ردیف	ماده	متن تبصره	زمینه تبصره، شرح موضوع و اقدامات قابل اجرا در چارچوب برنامه
		بانک‌های عامل ایرانی مکلفند خدمات مورد نیاز آن‌ها را در سطح استانداردهای بین‌المللی تأمین کنند.	خدمات ارائه شده.
		۲. ظرف سه ماه از تصویب این قانون لیست کلیه حساب‌های ارزی خارج از کشور را به بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران اعلام نمایند.	پ) نظارت بر تبصره‌های تکلیفی به ترتیبی که از منابع این تبصره‌ها برای مبادلات ارزی استفاده نشود.
		ادامه کار آن‌ها از این پس منوط به تأیید بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران است.	ت) نظارت بر بسته شدن حساب‌های ارزی سازمان‌ها و مؤسسات دولتی.
		ب) به دولت اجازه داده می‌شود با رعایت شرایط زیر نسبت به اخذ یا تضمین تسهیلات مالی خارجی در قالب لوایح بودجه سنواتی اقدام نماید:	ث) برآورد ارزش حال خالص بدهی‌ها در هر دوره زمانی و پیش‌بینی روند تغییر این بدهی‌ها برای حصول اطمینان از مطلوب بودن رقم در پایان دوره برنامه.
		۱. زمان بندی بازپرداخت بدهی‌ها و تعهدات اعم از میان مدت و کوتاه مدت خارجی باید به گونه‌ای تنظیم گردد که بازپرداخت‌های سالانه این بدهی‌ها و تعهدات - بدون در نظر گرفتن تعهدات ناشی از بیع متقابل - پس از سال پایانی	ج) برآورد درآمد ارزی دولت در سال پایانی برنامه و تجدید نظر دوره‌ای در این درآمد.
		*** موضوعی که در مورد این ماده وجود دارد پیچ و خمی است که بانک مرکزی برای کاهش میزان بدهی‌ها گذاشته است. معاملات وزارت نفت	

ادامه جدول ۴ - مواد ارزی برنامه سوم

ردیف	ماده	متن تبصره	زمینه تبصره، شرح موضوع و اقدامات قابل اجرا در چارچوب برنامه
		<p>برنامه، از سی درصد درآمدهای ارزی دولت در سال آخر برنامه سوم تجاوز نکند. در استفاده از تسهیلات خارجی، اولویت با تسهیلات بلندمدت خواهد بود.</p> <p>۲. دولت موظف است میزان تعهدات و بدهی‌های خارجی کشور در طول برنامه سوم را به گونه‌ای تنظیم نماید تا ارزش حال خالص بدهی‌ها و تعهدات کشور (مابه التفاوت ارزش حال بدهی‌ها، تعهدات کشور و ذخایر ارزی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران) در سال آخر برنامه سوم بیش از بیست و پنج میلیارد (۲۵,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) دلار نباشد.</p> <p>ج) در مورد طرح‌های دولتی که از تسهیلات مالی خارجی استفاده می‌کنند، دستگاه‌های اجرایی موظف به رعایت موارد ذیل خواهند بود:</p> <p>۱. تمامی طرح‌ها با مسئولیت وزیر یا بالاترین مقام اجرایی دستگاه ذی‌ربط و تأیید شورای اقتصاد، دارای توجیه فنی، اقتصادی و مالی</p>	<p>و سایر دستگاه‌هایی که به دریافت منابع مالی از خارج مبادرت ورزیده‌اند نباید از قلم بیفتند. بانک مرکزی در گزارش دهی خود باید کل تعهدات ارزی، شامل تعهدات مربوط به بیع متقابل وزارت نفت را منظور نماید. از آن جاکه کاهش بدهی‌ها ظرف مدتی کوتاه امکان‌پذیر نیست، باید توجه داشت که بانک مرکزی از هم اکنون برنامه کاری خود را برای تنظیم بدهی‌ها گزارش بدهد.</p>

ادامه جدول ۴- مواد ارزی برنامه سوم

زمینه تبصره، شرح موضوع و اقدامات قابل اجرا در چارچوب برنامه	متن تبصره	ماده	ردیف
	<p>باشند و مجموع هزینه‌های اجرای کامل آن‌ها از سقف‌های تعیین شده تجاوز نکند. تعیین زمان بندی دریافت و بازپرداخت تسهیلات هر طرح و میزان استفاده آن از ساخت داخل با توجه به ظرفیت‌ها، امکانات و توانایی‌های داخلی و با رعایت قانون (حداکثر استفاده از توان فنی و مهندسی تولیدی و صنعتی و اجرایی کشور در اجرای پروژه‌ها و ایجاد تسهیلات به منظور صدور خدمات مصوب ۱۳۲۵/۱۲/۱۲) و نیز رعایت شرایط زیست محیطی در اجرای هر یک از طرح‌ها باید به تصویب شورای اقتصاد برسد.</p> <p>۲. قبل از عقد قرارداد با ارائه توجیهات فنی و اقتصادی با سازمان برنامه و بودجه موافقتنامه مبادله کنند.</p> <p>۳. هرگونه معامله و قرارداد خارجی را که بیش از یک میلیون (۱,۰۰۰,۰۰۰) دلار باشد تنها از طریق مناقصه محدود یا بین‌المللی (با درج آگهی مناقصه در</p>		

ادامه جدول ۴ - مواد ارزی برنامه سوم

زمینه تبصره، شرح موضوع و اقدامات قابل اجرا در چارچوب برنامه	متن تبصره	ماده	ردیف
	<p>روزنامه‌های کثیرالانتشار داخلی و خارجی) انجام و منعقد کنند.</p> <p>در کلیه مناقصه‌ها حق کنترل و بازرسی کمی و کیفی و کنترل قیمت برای کلیه کالاهای وارداتی و پروژه‌ها برای خریدار محفوظ است. وزیر یا بالاترین مقام اجرایی ذی ربط مسئول حسن اجرای این موضوع است.</p> <p>د- دولت مکلف است همراه با لوائح بودجه سالانه جداول دریافت‌ها و پرداخت‌های ارزی را برای سال‌های باقی مانده از برنامه ارائه نماید.</p> <p>ه- دولت موظف است طرح‌های بیع متقابل خود و دستگاه‌های موضوع ماده ۱۱ این قانون و مؤسسات و نهادهای عمومی غیردولتی و بانک‌ها را در لوائح بودجه سالانه برنامه ارائه و پس از تصویب مجلس شورای اسلامی اجرا نماید.</p> <p>و- آیین نامه اجرایی این ماده با پیشنهاد مشترک سازمان برنامه و بودجه، وزارت امور اقتصادی و دارایی و بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، به تصویب هیأت وزیران خواهد رسید.</p>		

ادامه جدول ۴ - مواد ارزی برنامه سوم

ردیف	ماده	متن تبصره	زمینه تبصره، شرح موضوع و اقدامات قابل اجرا در چارچوب برنامه
۳	۹۸	<p>به منظور افزایش شرایط رقابتی در بازارهای مالی و تشویق پس انداز و سرمایه گذاری و ایجاد زمینه رشد و توسعه اقتصادی کشور و جلوگیری از ضرر و زیان جامعه با توجه به ذیل اصل چهل و چهارم (۴۴) قانون اساسی و در چارچوب ضوابط، قلمرو و شرایط تعیین شده در زیر اجازه تأسیس بانک توسط بخش غیردولتی به اشخاص حقیقی و حقوقی داخلی داده می شود:</p> <p>الف) سیاستگذاری پولی، اعتباری، ارزی، چاپ اسکناس، ضرب سکه، حفظ ذخایر ارزی، نظارت بر بانکها و صدور مجوز فعالیت بانکی در قلمرو وظایف دولت بوده و جهت اعمال حاکمیت همچنان در اختیار دولت باقی می ماند.</p> <p>ب) ضوابط مربوط به نحوه فعالیت بانکها از قبیل رعایت نسبت های مالی تعیین شده جهت داشتن ساختار مالی سالم و نوع قراردادها و عقود و فعالیت های بانکها طبق قوانین پولی و بانکی کشور مصوب ۱۳۵۱ و قانون عملیات بانکی بدون</p>	<p>زمینه تبصره: کارآمدسازی مالی صدور مجوز تأسیس بانک به بخش غیردولتی و حدود حضور دولت در بخش مالی کشور</p> <p>اقدامات اجرایی در چارچوب تبصره به شرح زیر است:</p> <p>الف) تدوین دستورالعمل و آیین نامه های لازم برای فعالیت بخش خصوصی در امور واسطه گری مالی.</p> <p>ب) تعیین ضوابطی که برخورداری از آنها سبب می شود شخص بتواند مجوز فعالیت به صورت بانک خصوصی را داشته باشد.</p> <p>پ) صدور مجوز برای بانک های خصوصی.</p> <p>ت) تدوین سیاست های پولی، ارزی و اعتباری و نظارت بر فعالیت بانکها.</p> <p>ث) تدوین ضوابط و سیاست های حفظ ذخایر ارزی.</p> <p>*** موضوعی که در این مورد مطرح می شود این است که آیا بانک مرکزی توانایی سیاستگذاری پولی را داشته است و آیا زمینه را برای فعالیت</p>

ادامه جدول ۴ - مواد ارزی برنامه سوم

ردیف	ماده	متن تبصره	زمینه تبصره، شرح موضوع و اقدامات قابل اجرا در چارچوب برنامه
		<p>ربا خواهد بود.</p> <p>ج) دولت می تواند به افراد حقیقی و حقوقی داخلی در صورت دارا بودن شرایط زیر مجوز فعالیت اعطا نماید:</p> <p>۱. داشتن تجربه و دانش لازم در این کار.</p> <p>۲. از نظر مالی توان تأمین سرمایه لازم و انجام کار را داشته باشد.</p> <p>۳. عدم داشتن هرگونه سوء پیشینه اعم از مالی و اخلاقی.</p>	<p>بخش خصوصی در امور واسطه گری مالی فراهم ساخته است یا خیر؟</p>
۴	۸۶	<p>به منظور تنظیم و ایجاد تعادل در بازار ارز و تشویق خرید کالا و ارز خدمات از داخل کشور، کمیته ای به ریاست رئیس جمهور و عضویت وزیران امور اقتصادی و دارایی، بازرگانی، امور خارجه و رئیس کل بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، رئیس سازمان برنامه و بودجه و دو نفر از وزرا به انتخاب هیأت وزیران تشکیل می شود.</p> <p>تبصره ۱ - سه نفر از نمایندگان مجلس شورای اسلامی از کمیسیون های</p>	<p>زمینه تبصره: ایجاد تعادل در بازار ارز</p> <p>سوم در مورد حفظ ارزش پول ملی اقدامات اجرایی در چارچوب تبصره به شرح زیر است:</p> <p>الف) تشکیل کمیته تنظیم و ایجاد تعادل در بازار ارز.</p> <p>ب) تدوین دستورالعمل ها و آیین نامه های کاری مربوط به کمیته.</p> <p>پ) تدوین گزارش های فصلی و ارسال آن به کمیته های مختلف مجلس.</p>

ادامه جدول ۴ - مواد ارزی برنامه سوم

ردیف	ماده	متن تبصره	زمینه تبصره، شرح موضوع و اقدامات قابل اجرا در چارچوب برنامه
		<p>امور بازرگانی و توزیع، امور برنامه و بودجه و امور اقتصادی و دارایی و تعاون به انتخاب مجلس به عنوان ناظر در این کمیته شرکت می‌نمایند. دبیرخانه کمیته موظف است هر سه ماه یک بار گزارش عملکرد جلسات کمیته را برای کمیسیون‌های امور بازرگانی و توزیع، امور برنامه و بودجه و امور اقتصادی و دارایی و تعاون ارسال نمایند. دبیرخانه این کمیته در بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران مستقر خواهد شد.</p> <p>تبصره ۲- وزارت بازرگانی مسئول تنظیم تراز تجاری کشور خواهد بود و کلیه وزارتخانه‌ها موظفند در تهیه برنامه‌های عملیاتی و تقسیم اهداف کمی و کیفی، تنظیم و تفوق تراز تجاری کشور همکاری لازم با وزارت بازرگانی به عمل آورند.</p> <p>تبصره ۳- سیاست ارزی دولت باید به گونه‌ای تنظیم گردد که موجب حفظ ارزش پول ملی گردد.</p>	<p>(ت) سیاستگذاری برای حفظ ارزش ریال.</p> <p>(ث) چاره اندیشی برای جلوگیری از افت ارزش ریال.</p> <p>*** موضوعی که در این تبصره می‌تواند با اهمیت باشد این است که براساس قانون برنامه سوم، سیاست‌های ارزی کشور باید به گونه‌ای تدوین شود که موجب حفظ ارزش پول ملی گردد. در طول سال نخست برنامه، به رغم افزایش چشمگیر درآمدهای ارزی کشور در مقایسه با ارقام برنامه، ریال ایران حدود نیمی از ارزش خود را از دست داده است. در این جا باید دلایلی ارائه شود که چرا این افت ارزش اتفاق افتاده است. این برآورد فقط روند ارز در بازار آزاد را نشان می‌دهد. در صورتی که نرخ مؤثر برابری دلار امریکا به ریال ایران در نظر گرفته شود، افت ارزش ریال به مراتب بیش از این مقدار می‌شود.</p>

ادامه جدول ۴ - مواد ارزی برنامه سوم

ردیف	ماده	متن تبصره	زمینه تبصره، شرح موضوع و اقدامات قابل اجرا در چارچوب برنامه
۵	۸۷	<p>به منظور حمایت از تولیدات داخلی، به دولت اجازه داده می شود بخشی از کالاهای اساسی که با ارز رسمی وارد می شود و امکان تولید آن در داخل وجود دارد را از داخل خریداری نموده و نسبت به فروش ارز صرفه جویی شده به قیمت واریزنامه های اقدام و درآمد حاصل را به درآمد عمومی واریز نماید.</p> <p>معادل وجوه واریزی فوق، برای تأمین اعتبار مورد نیاز جهت خرید کالای جایگزین از تولیدات داخلی و نیز پرداخت تمام یا قسمتی از سود تسهیلات سرمایه گذاری به منظور افزایش تولید کالاهای مذکور، در قالب لوایح بودجه سنواتی در اختیار دستگاه های اجرایی ذی ربط قرار خواهد گرفت. آیین نامه اجرایی این ماده شامل نحوه تصمیم گیری برای خرید از داخل، نحوه واریز مابه التفاوت به خزانه و نحوه پرداخت به دستگاه اجرایی ذی ربط، نحوه صدور تضمین خرید به</p>	<p>زمینه تبصره: تشویق تولید کالاهای اساسی در داخل کشور</p> <p>در مورد پرداخت ریال معادل مابه التفاوت نرخ رسمی و نرخ بازار آزاد به واحدهایی که به جای خرید کالاهای اساسی از خارج، این کالاها را از داخل تهیه کرده اند.</p> <p>اقدامات اجرایی در چارچوب تبصره به شرح زیر است:</p> <p>الف) تعیین مقدار کالاهای اساسی جایگزین شده به جای کالاهای اساسی وارداتی.</p> <p>ب) تعیین ارزش ارزی کالاهای اساسی جایگزین شده.</p> <p>پ) فروش ارز معادل هزینه ارزی کالاهای جایگزین شده در بازار آزاد و واریز ریال آن به خزانه.</p> <p>ت) ارائه صورت حساب انجام کار به خزانه و مطلع کردن مجلس از انجام کار.</p>

ادامه جدول ۴ - مواد ارزی برنامه سوم

ردیف	ماده	متن تبصره	زمینه تبصره، شرح موضوع و اقدامات قابل اجرا در چارچوب برنامه
		تولیدکنندگان و ساز و کار تنظیم بازار کالاهای مذکور بنا به پیشنهاد وزارت بازرگانی، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و سازمان برنامه و بودجه به تصویب هیأت وزیران خواهد رسید.	
۶	۸۹	به منظور حمایت از تولید و صادرات، کلیه دستگاه‌های اجرایی که بابت خرید کالاها یا انجام پروژه‌ها از ارز استفاده می‌نمایند موظفند حداقل ده درصد قیمت کالا یا هزینه ارزی پروژه را از محل تحویل کالاهای ساخت داخل پرداخت نمایند. موارد استثنایی با تأیید شورای اقتصاد یا وزیر دستگاه ذی ربط بلامانع است.	زمینه تبصره: جایگزینی واردات در مورد کالاهای استفاده شده در پروژه‌های ارزی. در مورد پرداخت دست کم ده درصد از هزینه ارزی پروژه‌ها از محل تحویل کالاهای ساخت داخل توسط دستگاه‌های اجرایی. اقدامات اجرایی در چارچوب تبصره به شرح زیر است: الف) تدوین دستور کار برای تشخیص ده درصدی که باید با کالا و خدمات پرداخت می‌شده است. ب) تدوین جدول صرفه جویی ارزی ناشی از این تبصره. پ) اعلام نتایج تبصره به دولت و مجلس. *** موضوع مهم در این تبصره این است که برای هر مورد دریافت ارز

ادامه جدول ۴ - مواد ارزی برنامه سوم

ردیف	ماده	متن تبصره	زمینه تبصره، شرح موضوع و اقدامات قابل اجرا در چارچوب برنامه
			توسط دستگاه‌های اجرایی باید اعلام وضعیت شود که ده درصد ارز درخواستی که با استفاده از کالاها و خدمات داخلی پرداخت می‌شود، با چه کالاها و خدماتی پرداخت شده است. در این جا مقام پولی باید اطمینان حاصل کند که زیادتمایبی صورت نمی‌گیرد و به راستی ده درصد از هزینه طرح‌ها از محل کالاها و خدمات ساخت داخل پرداخت می‌شود.
۷	۹۷	به بانک‌های صنعت و معدن، کشاورزی و توسعه صادرات اجازه داده می‌شود برای تأمین منابع مالی طرح‌های غیردولتی که دارای توجیه فنی، اقتصادی و مالی باشند، از منابع مالی خارجی استفاده کرده و بازپرداخت آن را تعهد کنند. دولت و بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران هیچ گونه تعهد یا تضمینی در قبال بازپرداخت این منابع نخواهند داشت. در هر حال الزامات مذکور در بند «ب» ماده ۸۵ این قانون لازم‌الرعایه است.	زمینه تبصره: وام‌گیری از خارج (دریافت وام و اعتبار خارجی) توسط تعدادی از بانک‌های کشور و تضمین مستقیم برای بازپرداخت آن منابع. صدور مجوز برای بانک‌های تخصصی در زمینه تأمین منابع از خارج بدون مسئولیت بانک مرکزی. اقدامات اجرایی در چارچوب تبصره به شرح زیر است: الف) ثبت مبالغ وام دریافتی بانک‌ها. ب) تنظیم بدهی‌های بانک‌ها در قالب تدابیر تبصره ۸۵ قانون برنامه سوم.

ادامه جدول ۶ - مواد ارزی برنامه سوم

ردیف	ماده	متن تبصره	زمینه تبصره، شرح موضوع و اقدامات قابل اجرا در چارچوب برنامه
۸	۵۳	<p>کمیته‌ای متشکل از وزیر امور خارجه، کار و امور اجتماعی، امور اقتصادی و دارایی و رئیس کل بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران برنامه‌ریزی، هدایت و نظارت و پیش‌بینی تمهیدات لازم را از نظر قوانین و مقررات برای اعزام نیروی کار به خارج از کشور برعهده خواهد داشت. آیین نامه اجرایی این ماده مشتمل بر چگونگی برقراری تسهیلات و حمایت‌های قانونی از اعزام شوندگان و اعزام کنندگان (کاریابی‌های خصوصی) و جذب درآمد ارزی افراد اعزام شده توسط این کمیته تهیه و به تصویب هیأت وزیران خواهد رسید.</p>	<p>زمینه تبصره: قانونمند کردن صدور نیروی کار به خارج از کشور. نقش بانک مرکزی در این مورد عبارت است از عضویت رئیس کل بانک مرکزی در کمیته اعزام نیروی کار به خارج. اقدامات اجرایی در چارچوب تبصره به شرح زیر است:</p> <p>الف) قبول عضویت و شرکت در نشست‌های کمیته.</p> <p>ب) تدوین گزارش‌های کاری و دستورالعمل‌ها.</p> <p>پ) ابلاغ دستورالعمل‌ها.</p> <p>ت) تهیه گزارش عملکرد درباره نتایج کار کمیته.</p>
۹	۱۱۳	<p>به منظور تحقق جهش صادراتی در برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور:</p> <p>الف) حقوق گمرکی و سود بازرگانی مواد اولیه و واسطه‌های وارداتی مورد استفاده در تولید کالاهای صادراتی پس از صدور محصولات تولیدی براساس آیین نامه‌ای که به پیشنهاد وزارت بازرگانی تهیه و به تصویب هیأت وزیران می‌رسد مسترد خواهد شد.</p>	<p>زمینه تبصره: تشویق صادرات غیرنفتی.</p> <p>نقش بانک مرکزی در این مورد عبارت است از مشارکت بانک مرکزی در تدوین آیین نامه مربوط به نحوه اعطای اعتبار توسط بانک توسعه صادرات اقدامات اجرایی در چارچوب تبصره به شرح زیر است:</p> <p>الف) مشارکت در تدوین آیین‌نامه.</p>

ادامه جدول ۴ - مواد ارزی برنامه سوم

ردیف	ماده	متن تبصره	زمینه تبصره، شرح موضوع و اقدامات قابل اجرا در چارچوب برنامه
		<p>ب) کالاها و خدماتی که صادر می‌شوند مشمول پرداخت عوارض و مالیات نخواهند بود.</p> <p>ج) صادرات کالا و خدمات از اخذ هرگونه مجوز به استثنای استانداردهای اجباری و گواهی‌های مرسوم در تجارت بین‌المللی (مورد درخواست خریداران) معاف می‌باشند.</p> <p>د) کلیه تشویق‌ها و امتیازاتی که برای صادرات کالا وجود دارد به صادرات خدمات نیز تسری می‌یابد.</p> <p>ه) صندوق‌های غیردولتی توسعه صادرات مورد حمایت دولت قرار می‌گیرد.</p> <p>و) به منظور پشتیبانی از صادرات کالاهای غیرنفتی و خدمات فنی و مهندسی از سال ۱۳۷۹ به تناسب افزایش صادرات غیرنفتی و خدمات فنی و مهندسی منابع ارزی و ریالی از محل مازاد درآمد حاصل از صادرات نفت به عنوان سهم دولت در افزایش سرمایه بانک توسعه صادرات در اختیار بانک مزبور قرار می‌گیرد به صورتی که این افزایش سرمایه بانک در طول هر سال و سال پایان برنامه سوم متناسب با</p>	

ادامه جدول ۴ - مواد ارزی برنامه سوم

زمینه تبصره، شرح موضوع و اقدامات قابل اجرا در چارچوب برنامه	متن تبصره	ماده	ردیف
	<p>اهداف مندرج در این قانون بوده و به تحقق اهداف مذکور کمک نماید. آیین نامه مربوط به نحوه اعطای اعتبار و شرایط آن مشترکاً توسط وزارت امور اقتصادی و دارایی و سازمان برنامه و بودجه و با همکاری بانک مرکزی تهیه و به تصویب هیأت دولت خواهد رسید. (ز) بانک توسعه صادرات مکلف است مانده وصول نشده ارز تنخواه صادراتی موضوع بند «ه» تبصره ۲۵ قانون برنامه پنج ساله دوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۳/۹/۲۰ را حداکثر تا پایان برنامه سوم توسعه وصول نماید. مبالغ وصول شده به عنوان سرمایه دولت نزد بانک منظور شده و از محل آن تسهیلات به صادرکنندگان پرداخت خواهد شد. نحوه تسویه تمامی تنخواه ارزی مذکور و نرخ سود متعلقه را هیأت وزیران ظرف سه ماه از تصویب این قانون تعیین و به بانک توسعه صادرات ایران ابلاغ خواهد نمود.</p> <p>ح- کلیه وزارتخانه‌ها، مؤسسات و</p>		

ادامه جدول ۸ - مواد ارزی برنامه سوم

ردیف	ماده	متن تبصره	زمینه تبصره، شرح موضوع و اقدامات قابل اجرا در چارچوب برنامه
		شرکت‌های دولتی و مؤسسات و نهادهای عمومی غیردولتی و همچنین اشخاص حقیقی و حقوقی مقیم ایران مکلفند قبل از برپایی هرگونه نمایشگاه تجاری - صنعتی بین‌المللی در داخل و خارج از کشور یا شرکت در نمایشگاه‌های بین‌المللی، برنامه‌های خود را با مرکز توسعه صادرات ایران هماهنگ و به تأیید مرکز مزبور برسانند.	
۱۰	۱۱۷	به منظور تنظیم خط‌مشی‌های صادرات کشور و تعیین کمک‌ها و تسهیلات قابل ارائه به بخش صادرات و رفع مشکلات و موانع آن و اجرای سیاست‌های مصوب برنامه سوم، شورای عالی توسعه صادرات غیرنفتی به ریاست رئیس جمهور یا معاون اول وی و عضویت وزیران بازرگانی، صنایع، معادن و فلزات، تعاون، امور خارجه، نفت، امور اقتصادی و دارایی، کشاورزی، جهاد سازندگی و رئیس کل بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و مدیر	زمینه تبصره: مشارکت در تعیین خط‌مشی‌های صادرات کشور. نقش بانک مرکزی در این مورد عبارت است از مشارکت در شورای عالی توسعه صادرات. اقدامات اجرایی در چارچوب تبصره به شرح زیر است: الف) فعال کردن شورای عالی صادرات. ب) سیاستگذاری در شورای عالی صادرات برای توسعه صادرات غیرنفتی.

ادامه جدول ۴ - مواد ارزی برنامه سوم

ردیف	ماده	متن تبصره	زمینه تبصره، شرح موضوع و اقدامات قابل اجرا در چارچوب برنامه
		<p>عامل بانک توسعه صادرات و رؤسای مرکز توسعه صادرات ایران، گمرک جمهوری اسلامی ایران، اتاق بازرگانی، صنایع و معادن ایران و اتاق تعاون تشکیل می‌شود. دبیرخانه شورای مزبور در وزارت بازرگانی مستقر بوده و پیشنهادهای این شورا پس از تصویب هیأت وزیران در حدود قوانین مربوط در ارتباط با ایجاد تسهیلات صادراتی برای کلیه وزارتخانه‌ها، مؤسسات و شرکت‌های دولتی و مؤسسات و نهادهای عمومی غیردولتی و همچنین اشخاص خصوصی اعم از حقوقی و حقیقی لازم الاجرا خواهد بود. سه نفر از نمایندگان مجلس شورای اسلامی از کمیسیون‌های امور بازرگانی و توزیع، امور برنامه و بودجه و امور اقتصادی و دارایی و تعاون به عنوان ناظر در جلسات شورای عالی توسعه صادرات غیرنفتی شرکت می‌نمایند. دبیرخانه شورای مذکور موظف</p>	

ادامه جدول ۴ - مواد ارزی برنامه سوم

ردیف	ماده	متن تبصره	زمینه تبصره، شرح موضوع و اقدامات قابل اجرا در چارچوب برنامه
		است گزارش عملکرد شورا را هر سه ماه یک بار به کمیسیون‌های مذکور ارسال نماید. کمیته توسعه صادرات استان به ریاست استاندار و عضویت مدیران کل بازرگانی، گمرک، سازمان برنامه و بودجه و ادارات کل ذی ربط حسب مورد و مدیر عامل بانک صادرات استان تشکیل می‌شود وظایف دبیرخانه کمیته توسعه صادرات استان برعهده اداره کل بازرگانی استان خواهد بود.	
۱۱	۱۶۴	در طی سال‌های اجرای برنامه سوم، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران مقرراتی را معمول خواهد داشت که بانک‌های کشور بتوانند در مبادی ورودی هوایی، دریایی، زمینی، هتل‌ها و دفاتر خدمات جهانگردی نسبت به خرید ارز گردشگرانی که به ایران آمده‌اند، اقدام کنند. شعب نظام بانکی همچنین می‌توانند به این گردشگران که قصد خروج از کشور دارند، به شرط ارائه مدارک لازم	زمینه تبصره: تشویق گردشگری از راه ارائه خدمات ارزی. مورد مجوز افتتاح شعبه‌های بانکی در مبادی ورود و خروج با هدف خرید ارز مسافران و فروش ارز به مسافران خارج اقدامات اجرایی در چارچوب تبصره به شرح زیر است: الف) تدوین آیین نامه. ب) صدور مجوز برای بانک‌های متقاضی افتتاح شعبه در مبادی ورود و خروج.

ادامه جدول ۴ - مواد ارزی برنامه سوم

زمینه تبصره، شرح موضوع و اقدامات قابل اجرا در چارچوب برنامه	متن تبصره	ماده	ردیف
	<p>ارزهای معتبر بفروشد. آیین نامه اجرایی این ماده شامل نوع مدارک و مستندات لازم برای استفاده از تسهیلات پیش بینی شده و سایر مقررات مورد نیاز به پیشنهاد مشترک بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و سازمان برنامه و بودجه، به تصویب هیأت وزیران خواهد رسید.</p>		
<p>زمینه تبصره: استفاده بهتر از توان مهندسی کشور با لغو تبعیض های ارزی و ریالی.</p> <p>حضور بانک مرکزی برای یکسان سازی ارزی صورت می پذیرد.</p> <p>اقدامات اجرایی در چارچوب تبصره به شرح زیر است:</p> <p>الف) تشکیل کمیته.</p> <p>ب) تدوین مقررات.</p> <p>پ) اطلاع رسانی در مورد نتایج و دستاوردها.</p>	<p>به منظور استفاده حداکثر از توان فنی و مهندسی، تولیدی، صنعتی و اجرایی کشور، دستگاه های اجرایی موضوع این قانون موظفند به هنگام انجام کلیه معاملات از پیمانکاران و سازندگان ایرانی در چارچوب رتبه بندی سازمان برنامه و بودجه دعوت به عمل آورند و با رعایت قانون حداکثر استفاده از توان فنی و مهندسی کشور در کلیه معاملات، شرایط یکسان ارزی و ریالی جهت پیمانکاران، مشاوران و سازندگان و تولیدکنندگان داخلی و خارجی معمول دارند.</p>	<p>۸۸</p>	<p>۱۲</p>

ادامه جدول ۴ - مواد ارزی برنامه سوم

ردیف	ماده	متن تبصره	زمینه تبصره، شرح موضوع و اقدامات قابل اجرا در چارچوب برنامه
۱۳	۱۰۶	<p>به دولت اجازه داده می شود:</p> <p>الف) به منظور جلب منابع مالی بیش تر جهت سرمایه گذاری و تسریع در اجرای طرح های تأمین آب و خاک کشاورزی، شبکه های اصلی و فرعی آبیاری و زهکشی طرح های کوچک آبی و احیای فنوآت و چشمه سارها، دام و طیور و دامپزشکی و شیلات، منابع طبیعی (جنگل، مرتع و بیابان) آبخیزداری، نوغانداری، زراعت و باغداری اعتبارات لازم را در بودجه های سالانه منظور و از طریق وزارتخانه ذی ربط در اختیار بانک کشاورزی قرار دهد. مبالغ پرداختی به بانک کشاورزی به هزینه قطعی منظور می شود. بانک کشاورزی موظف است از محل تلفیق منابع مذکور بامنابع اعتباری سیستم بانکی و منابع حاصل از مشارکت تولیدکنندگان و بهره برداران بخش کشاورزی جهت سرمایه گذاری در طرح هایی که دارای توجیه فنی و اقتصادی هستند.</p>	<p>زمینه تبصره: تعیین سطح واردات با هدف صرفه جویی ارزی (ورود دانه های روغنی به جای کنجاله).</p> <p>اقدامات اجرایی در چارچوب تبصره به شرح زیر است:</p> <p>الف) صدور بخشنامه برای مشخص کردن نحوه جایگزینی واردات.</p> <p>ب) طراحی الگوی بهره برداری بهینه از دیدگاه ارزی و ارزآوری.</p>

ادامه جدول ۴ - مواد ارزی برنامه سوم

زمینه تبصره، شرح موضوع و اقدامات قابل اجرا در چارچوب برنامه	متن تبصره	ماده	ردیف
	<p>در چارچوب مقررات، تسهیلات اعطا کند. در صورت لزوم بخشی از نیازهای اعتباری طرح‌های مذکور که از محل بودجه عمومی دولت تأمین می‌شود، می‌تواند به عنوان کمک بلاعوض تلقی گردد. عناوین و سهم حمایت دولت در قالب کمک بلاعوض و بارانه سود انتظاری در طرح‌های مشمول دریافت این کمک، توسط کمیته‌ای مرکب از وزارتخانه‌های ذی ربط و سازمان برنامه و بودجه تعیین خواهد شد. مبالغ دریافتی از بابت بازپرداخت اقساط تسهیلاتی که از محل بودجه عمومی تأمین شده است، مجدداً به روش فوق‌الذکر مورد استفاده قرار می‌گیرد.</p> <p>ب) به منظور تجهیز منابع برای سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی هر ساله بخشی از منابع خود را که در بودجه سالانه مشخص خواهد شد، از طریق دستگاه‌های ذی ربط به صورت کمک به صندوق‌های</p>		

ادامه جدول ۴ - مواد ارزی برنامه سوم

زمینه تبصره، شرح موضوع و اقدامات قابل اجرا در چارچوب برنامه	متن تبصره	ماده	ردیف
	<p>غیردولتی توسعه کشاورزی و دامداری یا به صورت وجوه اداره شده در اختیار صندوقهای مذکور و بانک کشاورزی قرار دهد.</p> <p>ج) در طول سالهای برنامه سوم حداقل بیست و پنج درصد از تسهیلات اعطایی کلیه بانکهای کشور را با هماهنگی دستگاههای اجرایی ذی ربط به بخش آب و کشاورزی اختصاص دهد.</p> <p>د) تأمین اعتبارات بخش آب و کشاورزی را در اولویت قرار داده و بدون توجه به میزان وصول درآمدهای پیش بینی شده، به طور صد درصد تخصیص و از طریق خزانه پرداخت نماید.</p> <p>ه) دولت موظف است به جای واردات روغن و کنجاله در جهت اشتغال و صرفه جویی ارزی، دانههای روغنی وارد نماید.</p> <p>تبصره ۱- دولت مکلف است به منظور افزایش توان تولید اقتصادی درآمدهای ارزی، در طول برنامه با</p>		

ادامه جدول ۶ - مواد ارزی برنامه سوم

ردیف	ماده	متن تبصره	زمینه تبصره، شرح موضوع و اقدامات قابل اجرا در چارچوب برنامه
		<p>اتخاذ تدابیر و اقدامات لازم امکان تطبیق الگوی کشت در مناطق مختلف با امکانات و ظرفیت‌های آبی را فراهم و کارایی اقتصادی آب را از طریق تخصیص آب به تولید محصولات با نیاز آبی کمتر و بازدهی اقتصادی بیش‌تر افزایش دهد. آیین نامه اجرایی این تبصره مستضمن اهداف کمی، نحوه سازماندهی، تأمین امکانات و هماهنگی دستگاه‌های اجرایی در سال اول برنامه سوم توسط وزارت نیرو و مشارکت وزارت کشاورزی و جهاد سازندگی و سازمان برنامه و بودجه تهیه و به تصویب هیأت وزیران خواهد رسید.</p> <p>تبصره ۲- به منظور حفاظت و سامان‌دهی نظام‌های بهره‌برداری از منابع آب کشور وزارت نیرو موظف است در طول برنامه اقدامات زیربنایی زیر را به انجام برساند:</p> <p>۱. توسعه و تجهیز شبکه‌های</p>	

ادامه جدول ۴ - مواد ارزی برنامه سوم

زمینه تبصره، شرح موضوع و اقدامات قابل اجرا در چارچوب برنامه	متن تبصره	ماده	ردیف
	<p>آماربرداری از منابع آب کشور از نظر کمی و کیفی.</p> <p>۲. ایجاد و توسعه شبکه‌های اندازه‌گیری منابع آلوده کننده آب و تقویت مبانی مدیریت کیفی آب.</p> <p>۳. تقویت بازارهای محلی آب.</p> <p>۴. ایجاد و توسعه شبکه‌های اندازه‌گیری مصارف آب در بخش کشاورزی.</p> <p>۵. تقویت مبانی حقوقی آب متناسب با تحولات مدیریتی و فناوری.</p> <p>۶. ایجاد مبانی لازم به منظور استقرار نظام‌های بهره‌برداری مناسب مبتنی بر تقویت مدیریت‌های محلی آب. آیین نامه اجرایی این ماده شامل شرایط و ضوابط کمک بلاعوض و پرداخت یارانه سود و کارمزد توسط وزارتخانه‌های ذی ربط، سازمان برنامه و بودجه، وزارت امور اقتصادی و دارایی و بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، تهیه و به تصویب هیأت وزیران خواهد رسید.</p>		

ادامه جدول ۴ - مواد ارزی برنامه سوم

ردیف	ماده	متن تبصره	زمینه تبصره، شرح موضوع و اقدامات قابل اجرا در چارچوب برنامه
۱۴	۱۱۴	تنظیم بازار داخلی موجب ممنوعیت صدور نمی‌گردد و صدور کلیه کالاها و خدمات، به جز موارد ذیل مجاز خواهد بود. الف) اشیای عتیقه و میراث فرهنگی. ب) اقلام دامی یا نباتی که جنبه حفظ ذخایر ژنتیک و یا حفاظت محیط زیست داشته باشند. ج) صادرات کالاهایی که دولت برای تأمین آنها مستقیماً یارانه پرداخت می‌کند یا پیشنهاد دستگاه مربوطه و تصویب شورای اقتصاد مجاز است. تبصره - به منظور تنظیم بازار داخلی و جبران کمبود احتمالی، وزارت بازرگانی مجاز است در مواردی که تشخیص می‌دهد از طریق واردات بدون انتقال ارز نسبت به جبران نیازهای داخلی اقدام نماید.	زمینه تبصره: واردات بدون انتقال ارز. اقدامات اجرایی در چارچوب تبصره به شرح زیر است: الف) صدور بخشنامه‌ها و دستورهای کار. ب) اطلاع رسانی در مورد نتایج و دستاوردها با هدف اصلاح نارسایی‌ها. پ) تدوین گزارش‌های لازم برای آگاه‌سازی مسئولان و ارائه راه‌حل‌های اصلاحی.
۱۵	۱۲۰	الف) درآمد حاصل از صادرات فراورده‌های نفتی، گاز و میعانات گازی و برق حسب مورد به عنوان درآمد شرکت ملی نفت ایران و شرکت ملی گاز ایران و شرکت	زمینه تبصره: تخصیص ارزهای حاصل از صادرات فراورده‌های نفتی، گاز و میعانات گازی و برق به هزینه‌های ارزی جاری و سرمایه‌ای سازمان‌های خاص در بخش نفت، گاز و برق.

ادامه جدول ۴ - مواد ارزی برنامه سوم

ردیف	ماده	متن تبصره	زمینه تبصره، شرح موضوع و اقدامات قابل اجرا در چارچوب برنامه
		توانیر تلفی شده و به مصرف ارزی هزینه عملیات جاری (شامل واردات فراورده‌های نفتی و گاز طبیعی) و اجرای طرح‌های سرمایه‌ای مصوب مجلس شورای اسلامی می‌رسد. دستگاه‌های مرتبط با انرژی.	اقدامات اجرایی در چارچوب تبصره به شرح زیر است:
		مبالغ سرمایه‌گذاری فوق از نظر مالیاتی جز هزینه‌های قابل قبول محسوب خواهد شد و به عنوان افزایش سرمایه دولت یا شرکت ملی نفت ایران حسب مورد منظور می‌شود.	الف) تعیین موارد وجود حق تقدم استفاده از منابع ارزی توسط دستگاه‌های مرتبط با انرژی.
		ب) درصدی از درآمد ارزی حاصل از صادرات نفت خام که میزان آن در قوانین بودجه سنواتی تعیین خواهد شد، در قالب ساز و کاری که به تصویب هیأت وزیران می‌رسد، در اختیار شرکت ملی نفت ایران قرار خواهد گرفت تا به منظور تحقق اهداف برنامه طبق قوانین و مقررات موجود هزینه شود.	ب) اطلاع‌رسانی در مورد میزان ارزش‌های استفاده شده و تأثیر آنها در توسعه اقتصاد کشور.
		ج) صادرات فراورده‌های نفتی پس از تأمین نیازهای داخلی مجاز خواهد بود. مسئولیت تأمین نیاز	پ) تدوین گزارش‌های عملکرد و ارزیابی نقاط قوت و ضعف.

ادامه جدول ۸ - مواد ارزی برنامه سوم

ردیف	ماده	متن تبصره	(میله تبصره، شرح موضوع و اقدامات قابل اجرا در چارچوب برنامه
		<p>کشور و تنظیم بازار داخلی فراورده‌های نفتی با وزارت نفت خواهد بود.</p> <p>(د) دولت موظف است به منظور اصلاح ساختار شرکت‌های دولتی وابسته به وزارتخانه‌های نفت و نیرو در راستای اجرای سیاست کاهش تصدی دولت و افزایش کارآمدی اقتصادی، فنی این شرکت‌ها با در نظر گرفتن بهره مالکانه نفت و گاز مورد مصرف داخلی به عنوان سرمایه ملی طی سال اول برنامه سوم لایحه‌ای را تنظیم و جهت تصویب به مجلس شورای اسلامی تقدیم نماید.</p>	
۱۶	۱۲۲	<p>(الف) وزارت نفت مجاز است بنا به تقاضای بخش خصوصی یا تعاونی راساً، یا با مشارکت خارجی که دارای توان مالی کافی بوده و تقاضای آن‌ها دارای توجیه فنی و اقتصادی و زیست‌محیطی باشد، مجوز احداث پالایشگاه و واحدهای تولید سایر محصولات وابسته به صنایع نفت را</p>	<p>(میله تبصره: تضمین فروش ارز به سرمایه‌گذاران خارجی در (میله تولید برق، برای تبدیل درآمدهای این سرمایه‌گذاران به ارز.</p> <p>اقدامات اجرایی در چارچوب تبصره به شرح زیر است:</p> <p>(الف) اطلاع‌رسانی در مورد عملکرد این تبصره</p>

ادامه جدول ۸ - مواد ارزی برنامه سوم

زمینه تبصره، شرح موضوع و اقدامات قابل اجرا در چارچوب برنامه	متن تبصره	ماده	ردیف
<p>(ب) ارزیابی عملکرد و ارائه سیاست‌های اصلاحی.</p>	<p>صادر کند. وزارت مذکور موظف است طبق قرارداد تنظیمی مبنی بر تحویل خوراک آن‌ها و خرید فراورده‌های آن‌ها به قیمت‌های بین‌المللی (در صورت نیاز) و همچنین مجوز صادرات محصولات مازاد بر مصرف اقدام کند.</p> <p>(ب) وزارت نیرو مجاز است بنا به تقاضای بخش خصوصی یا تعاونی رأساً، یا با مشارکت خارجی که دارای توان مالی کافی بوده و تقاضای آن‌ها دارای توجیه فنی، اقتصادی و زیست محیطی باشد، مجوز لازم برای احداث نیروگاه و تولید برق صادر کند و شرایط از جمله تسهیلات مربوط به تبدیل درآمد شرکت‌های مزبور به ارز و تضمین خرید برق این گونه واحدها را مشخص و اعلام کند.</p> <p>(ج) دولت مکلف است به منظور ترغیب سایر مؤسسات داخلی به تولید هرچه بیشتر نیروی برق از نیروگاه‌های خارج از مدیریت و</p>		

ادامه جدول ۸ - مواد ارزی برنامه سوم

ردیف	ماده	متن تبصره	زمینه تبصره، شرح موضوع و اقدامات قابل اجرا در چارچوب برنامه
		<p>نظارت وزارت نیرو. هیمه ساله شرایط و قیمت‌های تضمینی خرید برق را تعیین و اعلام کند.</p> <p>(د) به وزارت نیرو اجازه داده می‌شود بخشی از تأسیسات و دارایی‌های شرکت‌های برق منطقه‌ای و آب و برق خوزستان در ولتاژ توزیع را به شرکت‌های توزیع نیروی برق واگذار کند. معادل دارایی‌های واگذار شده، سهام شرکت‌های توزیع نیروی برق به برق منطقه‌ای و سازمان آب و برق خوزستان تعلق می‌گیرد. این نقل و انتقال از معافیت مالیاتی برخوردار خواهد بود.</p>	
۱۷	۱۹۶	<p>به منظور تنظیم بازار دارو، تأمین ارز مورد نیاز برای ورود مواد اولیه دارویی و داروهای ساخته شده وارداتی، جلوگیری از افزایش بی‌رویه قیمت داروهای بهداشتی و طولانی مصرف ضروری، حمایت از نظام بیمه‌ای و جلوگیری از عوارض و مخاطرات دارویی، اقدامات زیر</p>	<p>زمینه تبصره: تضمین ارزان باقی ماندن نرخ ارز برای واردات دارو و مواد اولیه مورد نیاز برای داروسازی حتی در صورت بروز تضعیف در ارزش ریال ایران.</p> <p>اقدامات اجرایی در چارچوب تبصره به شرح زیر است:</p> <p>الف) اطلاع‌رسانی در مورد عملکرد</p>

ادامه جدول ۴ - مواد ارزی برنامه سوم

ردیف	ماده	متن تبصره	زمینه تبصره، شرح موضوع و اقدامات قابل اجرا در چارچوب برنامه
		انجام خواهد یافت:	این تبصره .
		الف) فهرست داروهای مجاز همه ساله توسط وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی اعلام می شود. ورود، تولید، عرضه و تجویز دارو خارج از فهرست فوق ممنوع است.	ب) ارزیابی عملکرد و ارائه سیاست های اصلاحی. نکته قابل توجه این است که در حال حاضر مجلس در شرف تغییر این بند از قانون برنامه سوم است و به دلیل فقدان گزارش های اطلاع رسانی، تصویر روشنی از وضعی که مجلس مایل است آن را تغییر بدهد، وجود ندارد.
		ب) واردات مواد اولیه ساخت دارو و داروهای حمایتی وارداتی در دوره برنامه پنج ساله سوم با ارز رسمی خواهد بود. در صورت تغییر نرخ ارز، مابه التفاوت نرخ مزبور محاسبه و به صورت یارانه ریالی در قانون بودجه منظور خواهد شد.	
		ج) داروهای بهداشتی، طولانی مصرف ضروری و داروهای مورد نیاز بیماران صعب العلاج و جانبازان علاوه بر استفاده از تسهیلات مذکور در بند «ب» این ماده همچنان مشمول دریافت یارانه ریالی خواهند بود.	
		د) با تقویت و تعمیم نظام بیمه ای، یارانه ریالی و مابه التفاوت مذکور	

ادامه جدول ۴ - مواد ارزی برنامه سوم

ردیف	ماده	متن تبصره	زمینه تبصره، شرح موضوع و اقدامات قابل اجرا در چارچوب برنامه
		<p>در بندهای «ب» و «ج» این ماده متناسب با جمعیت تحت پوشش سازمان‌های بیمه گر به آنها پرداخت خواهد شد.</p> <p>(و) عرضه دارو (به استثنای داروهای غیرنسخه‌ای که فهرست آن توسط وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی اعلام می‌شود) به مصرف‌کننده نهایی خارج از داروخانه ممنوع است.</p> <p>(ز) به منظور تضمین کیفیت داروهای تولیدی، کلیه کارخانه‌های تولیدکننده دارو موظفند با ایجاد واحدهای کنترل کیفیت و به کارگیری متخصصین ذی ربط نسبت به کنترل کیفیت تولیدات خود اقدام کنند. به این منظور به کارخانه‌های ذی ربط اجازه داده می‌شود با هماهنگی وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی از پنجاه درصد درآمد موضوع قانون اصلاح بند ۲ و تبصره ۲ ماده ۵ قانون لزوم بازآموزی و نوآموزی جامعه پزشکی مصوب</p>	

جدول ۴ - مواد ارزی برنامه سوم

زمینه تبصره، شرح موضوع و اقدامات قابل اجرا در چارچوب برنامه	متن تبصره	ماده	ردیف
	<p>۱۳۷۱/۶/۱۵، در قالب بودجه‌های سالانه استفاده کنند.</p> <p>ح- صد درصد حق سرانه موضوع قانون بیمه همگانی خدمات درمانی کشور مصوب ۱۳۷۳/۸/۳ جانبازان و نیز بیمه مضاعف جانبازان پنجاه درصد و به بالا و تأمین واردات داروها و تجهیزات پزشکی و توانبخشی جانبازان با ارز رسمی بوده و از عوارض و مالیات و حقوق کمرکی و سود بازرگانی معاف می‌باشند. آیین نامه اجرایی این ماده توسط وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی تهیه و به تصویب هیأت وزیران خواهد رسید.</p>		

در سند لایحه بودجه سال ۱۳۸۱، عمده‌ترین خواسته‌های قانون برنامه نادیده گرفته شده یا آن‌که حکمی خلاف آن داده شده است. این موارد به اختصار در زیر آورده شده است:

۱. حساب ذخیره ارزی

بند «ب» از تبصره ۲۱ لایحه بودجه سال ۱۳۸۱ حد استفاده از منابع ارزی را بیش از میزان تعیین شده در ماده ۶۰ قانون برنامه سوم و اصلاحات بعدی آن قرار داده است. بنابراین بودجه از نظر فروش ثروت نفت، خارج از مجوز صادر شده در قانون برنامه سوم عمل می‌کند.

۲. حساب‌های ذخیره ارزی و ریالی

بودجه سکوت اختیار می‌کند و تأثیر تغییرات نرخ برابری ریال به دلار را بر عملیات حساب ذخیره ریالی ارزیابی نمی‌کند. دست کم ضرورت داشت که موضوع مابه‌التفاوت ناشی از تغییر نرخ ارز در مورد برداشت‌های انجام شده از حساب ذخیره مطرح می‌شد. از طرف دیگر، در بند «د» از تبصره ۲۱ لایحه بودجه آورده شده است در صورتی که ریال تضعیف شود، مابه‌التفاوت ریالی ایجاد شده در نتیجه فروش دلارهای دولت به حساب بودجه واریز می‌شود. این حکم خلاف روح ماده ۶۰ قانون برنامه سوم است که در آن خواسته شده بود که دولت روی مقادیر مشخص درآمدهای ریالی و ارزی برنامه‌ریزی کند تا بتواند به درستی به خواسته‌های خود جامعه عمل ببوشاند. قابل توجه است که در سند لایحه، سرفصل درآمدهای که منابع ریالی اضافی به آن واریز می‌شود، خالی باقی مانده است. به

نظر می‌رسد که این سرفصل، ردیف درآمدی ۸۱۰۱۰۴ باشد.

۳. زمان بندی بدهی‌های خارجی

بدون در نظر گرفتن تعهدات ناشی از پس خرید (بیع متقابل)، موضوع قسمت ۱ از بند «ب» از ماده ۸۵ قانون برنامه سوم، قانون بودجه در بند «ز» از تبصره ۲۱ به این موضوع اشاره می‌کند که دولت مجاز است تا سقف تعیین شده در ماده ۸۵ قانون برنامه سوم، از منابع خارجی استفاده کند. این حکم را نمی‌توان مبنای تعیین میزان مجاز ایجاد تعهد توسط دولت در سال ۱۳۸۱ محسوب کرد. از آن جا که بازپرداخت سالانه بدهی‌ها در این بند مدنظر است، با مراجعه به جدول منابع و مصارف ارزی می‌توان دید که تا پایان برنامه سوم هر ساله رقمی بیش از ۸ میلیارد دلار از بدهی‌های کوتاه‌مدت بازپرداخت می‌شود. این رقم به تنهایی خلاف حکم برنامه سوم است زیرا در پایان برنامه سوم درآمدهای ارزی دولت (نه درآمدهای ارزی کل کشور) هرگز به محدوده ۲۷ میلیارد دلار در سال نخواهد رسید. بنابراین تبصره ارزی برنامه نمی‌تواند از نظر زمانبندی بازپرداخت بدهی‌های خارجی در چارچوب برنامه سوم عمل کند.

۴. ارزش حال مانده بدهی‌های خارجی

در مورد ارزش حال مانده وجوهی‌های خارجی که در قسمت ۲ از بند «ب» از ماده ۸۵ قانون برنامه سوم مطرح شده است، لایحه بودجه تنها به صدور یک حکم بدون محدودیت در بند «ز» از تبصره ۲۱، قناعت می‌کند. برای اجرای این قسمت باید نرخ تنزیل زمان (برای محاسبه ارزش حال)، میزان خالص بدهی‌های

ارزی در شروع و پایان هر سال بودجه‌ای و محدوده مجاز وام‌گیری در سال‌های باقی مانده از برنامه سوم، در سندی پیوست لایحه بودجه ارائه می‌شد. از آن جا که دولت هنوز تا زمان حاضر، همراه گزارش‌های سالانه بودجه، سند بدهی‌های خود را ارائه نمی‌نماید و در حال حاضر هنوز نتوانسته است بودجه را در قالب دقیق مشخص شده توسط صندوق بین‌المللی پول ارائه کند تا موجودی شروع و پایان دوره خود را اعلام نماید، می‌توان دید که میزان بدهی‌های دولت در پایان سال ۱۳۸۱ نادیده گرفته شده است حال آن‌که به نظر می‌رسد دولت به محدوده‌های مجاز بدهکاری نزدیک شده باشد. از آن جا که آیین نامه اجرایی این ماده از قانون برنامه با متن اصلی برنامه مغایرت دارد، ضرورت دارد که بودجه موضع خود را در مورد وضعیت این ماده روشن کند.

۵. مجوز استفاده از باقی مانده تسهیلات به روش پس خرید (بیع متقابل)

در مورد مجوز استفاده از باقی مانده تسهیلات به روش بیع متقابل، موضوع تبصره ۲۹ قوانین بودجه سال‌های ۱۳۷۷ تا ۱۳۸۰، بند «ح» از تبصره ۲۱ لایحه بودجه سال ۱۳۸۱، پرداخت باقی مانده مجوزهای مورد بحث را مجاز می‌کند ولی مشخص نیست که مقدار این مجوزها چقدر است. یعنی چه میزان از این مجوزها هنوز باید پرداخت شود. تنها نکته مثبت در این زمینه حکمی است که در پایان بند «ح» از تبصره ۲۱ آورده شده است که براساس آن دستگاه‌های مختلف که بدهی‌هایی به شکل بیع متقابل دارند، مکلف شده‌اند که زمان بندی این بدهی‌ها را به بانک مرکزی گزارش بدهند.

۶. کمیته مسئول تنظیم بازار

در مورد کمیته مسئول تنظیم بازار موضوع ماده ۸۵ قانون برنامه سوم، در بند «ب» از تبصره ۲۱ لایحه بودجه، جایگاه کمیته نظارتی است حال آنکه در سند برنامه، این کمیته سیاستگذار است و بانک مرکزی یک عضو محسوب می‌شود. از این نظر لایحه بودجه با سند قانون برنامه ناسازگار است.

۷. تقویت ارزش ریال ایران

در مورد تقویت ارزش ریال ایران و الزام دولت به گزینش سیاست ارزی با الزام به تقویت ارزش پول ملی، در لایحه بودجه هیچ الزامی برای اجرای این حکم وجود ندارد و تمام نشانه‌های تضعیف ریال در طول سال در لایحه دیده می‌شود.

۸. سیاست استفاده از مابه التفاوت نرخ ارز

در پرداخت کمک به بخش‌های واردکننده کالاهای مورد نیاز عموم که در ماده ۸۷ قانون برنامه ذکر شده بود، یکسان سازی نرخ ارز مکانیسم این ماده را از فعالیت می‌اندازد. بنابراین لازم است که برنامه سوم اصلاح گردد. در هر صورت باید در لایحه بودجه نشانه‌هایی وجود داشته باشد که نشان بدهد به جای مکانیسم‌های از کار افتاده چه مکانیسم‌های جدیدی فعال شده‌اند.

۹. وام‌گیری مستقیم بانک‌های کشور از خارج

در مورد وام‌گیری مستقیم بانک‌های کشور از خارج برای طرح‌های مختلف، موضوع ماده ۹۷ قانون برنامه سوم، به دلیل تغییر ساختی که در بودجه رخ داده

است. حکم برنامه نادرست و ناقص ساخت جدید بودجه است. لایحه بودجه این ناسازگاری را نادیده می‌گیرد و در نهایت ترتیبات جایگزین برای آن ایجاد نمی‌کند. در بند «ط» از تبصره ۲۱ لایحه بودجه سال ۱۳۸۱، بانک مرکزی مسئولیت تنظیم عملیات ارزی دستگاه‌ها را عهده دار شده است ولی در این بند هم اشاره‌ای به بخش‌های اقتصادی وجود ندارد. از آن جا که چنین رفتاری مغایر با ساخت جدید بودجه است، باید وضعیت دستگاه‌ها مشخص شود و نظام ارزی کشور به گونه‌ای تنظیم شود که در نهایت تمام جریان‌های ارزی را مشاهده و ردیابی نماید.

۱۰. جهش صادراتی

یکی از اقدامات ضروری برای شفاف سازی بودجه این است که نشان داده شود مبالغی که تحت عنوان حقوق گمرکی و سود بازرگانی به واردات مواد مصرفی در کالاهای صادراتی، برگشت داده می‌شود چه مقدار است. این ارقام روی نرخ مؤثر ارز برای بخش صادرات غیر نفتی اثر می‌گذارد.

۱۱. پرداخت‌های دولت به بانک توسعه صادرات

در سند لایحه بودجه سال ۱۳۸۱، پرداخت‌های دولت به بانک توسعه صادرات که باید به حساب سرمایه بانک محسوب می‌شد، تحت سرفصل یارانه آورده شده است. این پرداخت‌ها را باید خرید دارایی‌های مالی محسوب کرد. بودجه از این نظر، تصویر برنامه‌ای را مخدوش ساخته است.

به طور خلاصه، در تطابق لایحه بودجه و برنامه توسعه، به روشنی می‌توان دید که شکاف بین برنامه و بودجه گسترش یافته است و بودجه در بیش‌تر موارد

مربوط به ارز با برنامه همخوانی ندارد. رفع تضادها، به ویژه در مواردی که به بدهی‌های ارزی مربوط می‌شود، از الزامات است.

تأثیر اجرای سیاست ارزی بر بخش‌های مختلف اقتصادی و چشم‌انداز تحولات آن

بودجه سال ۱۳۸۱ دو تهدید اصلی برای بخش‌های مختلف اقتصادی دارد که باید شناسایی شود تا آن‌که برنامه ریزان از همان ابتدای کار بدانند که چه عواقبی پیش روی خود دارند و در نیمه راه اجرای سیاست یکسان سازی نرخ ارز از ادامه سیاست منصرف نشوند. این دو تهدید عبارتند از:

۱. تهدید برخاسته از افزایش قیمت ارز در مقایسه با سال ۱۳۸۰

این مورد سبب می‌شود بار هزینه‌ای مردم و گروه‌های مختلف جامعه افزایش یابد. شناسایی حجم بار افزوده شده و راه‌های تخفیف آن در جریان کار ضرورت دارد.

۲. تهدید برخاسته از نوسان‌های بعدی ارزش ریال و تداوم تضعیف آن

در بودجه باید تمهیداتی برای وضعیت‌های اضطراری اندیشیده شود. برای این کار لازم است فشار وارد آمده به گروه‌های مختلف اندازه‌گیری شده باشد تا در صورت بروز بحران اقدامات مقتضی انجام شود. در این چارچوب لازم است فشار وارد آمده به گروه‌های مختلف در مقابل هر ۱۰ ریال افزایش قیمت دلار امریکا

اندازه‌گیری شود.

مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی برای نخستین بار با هدف اندازه‌گیری اثر سیاست ارز با استفاده از دو روش برخورد خرد (استفاده از بودجه خانوار شهری سال ۱۳۷۹) و کلان (ساخت ماتریس حساب‌های اجتماعی محاسبه شده برای سال ۱۳۷۹)، برآوردهایی از آثار سیاست جدید به دست آورده و چشم انداز تحولات را ارائه می‌نماید. نتایج در گزارش‌های جداگانه ارائه خواهد شد.

چشم‌انداز تحولات اقتصادی در پرتو تحولات ارزی

برای اندازه‌گیری ابعاد تحولات ایجاد شده در اقتصاد کشور در پی اجرای سیاست جدید ارزی، از ماتریس حساب‌های اجتماعی استفاده شده است. گزارش این بخش جداگانه ارائه خواهد شد.

فهرست گزارش‌های منتشر شده در مورد لایحه بودجه ۱۳۸۱ کل کشور

ردیف	عنوان گزارش	شماره مسلسل
۱	بررسی کلی ساخت بودجه سال ۱۳۸۱ کل کشور	۶۳۱۰
۲	نظام درآمد - هزینه استانی در لایحه بودجه ۱۳۸۱	۶۳۱۵
۳	پیشنادهایی در مورد تبصره‌های ارجاع شده به کمیسیون‌های اقتصادی و اجتماعی (ویرایش اول)	۶۳۱۶
۴	چکیده‌ای از اطلاعات لایحه بودجه سال ۱۳۸۱ کل کشور	۶۳۱۱
۵	چشم انداز قیمت نفت خام، تولید و درآمد حاصل از صادرات نفت خام در سال‌های ۱۳۸۱	۶۳۲۰
۶	پیشنادهایی در مورد تبصره‌های ارجاع شده به کمیسیون کشاورزی، آب و منابع طبیعی (ویرایش اول)	۶۳۲۲
۷	بخش مسکن و شهرسازی در برنامه سوم توسعه لایحه بودجه ۱۳۸۱	۶۳۲۵
۸	تصویری از ساماندهی و واگذاری شرکت‌های دولتی	۶۳۱۲
۹	همسنگی برخی از سیاست‌های لایحه بودجه ۱۳۸۱ با برنامه سوم توسعه	۶۳۲۶
۱۰	پیشنادهایی در مورد تبصره‌های ارجاع شده به کمیسیون آموزش و تحقیقات	۶۳۲۷
۱۱	مروری بر تبصره‌های بخش بهداشت و درمان در لایحه بودجه ۱۳۸۱	۶۳۲۸
۱۲	مالیات‌ها در لایحه بودجه سال ۱۳۸۱ کل کشور	۶۳۲۹
۱۳	بخش حمل و نقل در لایحه بودجه سال ۱۳۸۱ و همسنگی آن با برنامه سوم توسعه	۶۳۳۰
۱۴	تصویری از اعتبارات طرح‌های تملک‌دارایی‌های سرمایه‌ای ملی و استانی	۶۳۳۳